

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 29 april 2004

Hierbij bied ik u aan het jaarverslag van de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst over 2003.

De Minister van Defensie,
H. G. J. Kamp

JAARVERSLAG MIVD 2003

Het jaarverslag is afgesloten op 15 maart 2004

Voorwoord

Voor u ligt het zevende Jaarverslag van de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD). Het Jaarverslag 2003 laat zien welke onderwerpen in 2003 de aandacht van de MIVD hadden. Ook wordt vooruitgekeken naar aandachtsgebieden van de komende verslagperiode.

De werkzaamheden van de MIVD richtten zich in 2003 vooral op crisisbeheersingsoperaties. Met name de operaties op de Balkan en in Afghanistan, Irak en Liberia hadden de aandacht van de dienst. Tevens heeft de inlichtingen- en veiligheidsdienst van Defensie zich intensief beziggehouden met activiteiten in het kader van de bestrijding van nationaal en internationaal terrorisme, vooral gerelateerd aan defensiebelangen. Ook ontwikkelingen op het gebied van de proliferatie van massavernietigingswapens hadden de aandacht van de dienst, evenals buitenlandse spionage. Uiteraard hield de MIVD zich tevens bezig met het bevorderen van de veiligheid van de Nederlandse defensie-organisatie.

Aangezien de MIVD krachtens de wet beschikt over bijzondere bevoegdheden, is het in onze democratische samenleving des te belangrijker dat de dienst transparantie betracht in zijn publieke verslaglegging. Dit is de publieke verantwoording van de MIVD over zijn handeldwijze in het afgelopen jaar.

De Minister van Defensie
H. G. J. Kamp

I	Taken van de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst	5
	Wettelijke taken	5
	Organisatie	6
	Planning	7
	Samenwerking	7
II	Ontwikkelingen op Inlichtingen- en Veiligheidsgebied	9
	Terrorismebestrijding	9
	Operationele Inlichtingen	9
	Nationale Signals Intelligence Organisatie	10
	Satellietwaarneming	11
	Defensie Kennis- en Opleidingcentrum Inlichtingen en Veiligheid	11
	Evaluatie Wiv 2002	11
III	Inlichtingentaak	12
	Balkan, Midden- en Zuid-Oost-Europa	12
	Bosnië-Herzegovina	12
	FYROM (Macedonië)	13
	Servië en Montenegro (inclusief Kosovo)	13
	Albanië	14
	Kroatië	14
	Azië	15
	Afghanistan	15
	Pakistan	16
	India	16
	Noord-Korea	16
	Volksrepubliek China	16
	Indonesië	17
	Midden-Oosten	17
	Irak	18
	Iran	19
	Israël, Palestijnse Autoriteit	19
	Syrië	20
	Libanon	20
	Jordanië	20
	Golfstaten	21
	Russische Federatie	21
	Overige landen voormalige Sovjet Unie	21
	Moldavië	21
	Trans-kaukasus	22
	Kirgizië	22
	Caraïbisch gebied en Latijns-Amerika	22
	Venezuela	23
	Colombia	23
	Suriname	24
	Afrika	24
	Libië	24
	Egypte	25
	West-Afrika	25
	Zuidelijk Afrika	26
	Hoorn van Afrika	26
	Centraal Afrika	26
	Transnationale aangelegenheden	26
	Terrorisme	26
	Proliferatie	27
	Prolifererende landen	28
	Georganiseerde criminaliteit	29
	Information Operations	29
	Militaire techniek	29
	Technologische ontwikkelingen	30
IV	Contra-Inlichtingen en Veiligheidsstaak	32
	Contra-inlichtingen en militaire veiligheid	32
	Buitenlandse inlichtingendiensten	32
	Dreigingen gericht tegen de krijgsmacht	32
	Islamitisch radicalisme en de krijgsmacht	34
	Antimilitarisme	34
	Rechts-extremisme	35
	Informatiebeveiliging	35
	Industrieveiligheid	36
	Luchtfotografie	36
	Veiligheidsonderzoeken	36

V	Bedrijfsvoering	39
	Personeel en organisatie	39
	Plannen en Control	39
	Informatiemanagement en automatisering	40
	Archieven MIVD	41
	Interne Veiligheid	41
	Medezeggenschap	41
	Verzoeken om informatie en klachtbehandeling	42
VI	Sturing en controle	43
	Minister-president	43
	Raad voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten	43
	Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland	43
	Tweede Kamer Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten	44
	Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten	44
	Vaste commissies voor Defensie en Buitenlandse Zaken van de Tweede Kamer	45
	Jaarverslag	45

I TAKEN VAN DE MILITAIRE INLICHTINGEN- EN VEILIGHEIDSDIENST

De Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD) is de inlichtingen- en veiligheidsdienst van het ministerie van Defensie en vervult een aantal wettelijke taken op het gebied van inlichtingen en veiligheid. Een belangrijke taak van de MIVD is het ondersteunen van crisisbeheersingsoperaties door het tijdig leveren van strategische en operationele inlichtingen.

Wettelijke taken

Nederland voert een actief veiligheidsbeleid en wil een bijdrage leveren aan de oplossing van veiligheidsproblemen binnen en buiten Europa. De Nederlandse bijdrage aan het veiligheidsbeleid bestaat onder meer uit het uitzenden van militairen naar conflictgebieden waar zogenoemde crisisbeheersingsoperaties, veelal in internationaal verband, worden uitgevoerd. De MIVD vervult een ondersteunende rol voor de bewindslieden tijdens het besluitvormingsproces in de voorbereiding van een uitzending. Tijdens de uitzending ondersteunt de MIVD de Chef Defensiestaf die integraal verantwoordelijk is voor de uitvoering van crisisbeheersingsoperaties. De MIVD levert in dat verband strategische inlichtingen (beoordeling op middellange en lange termijn) en operationele inlichtingen (situatieve beoordeling op korte termijn).

De ondersteuning van crisisbeheersingsoperaties is een wettelijke taak van de MIVD. Het gaat hierbij om het verrichten van onderzoek naar factoren die van invloed (kunnen) zijn op de handhaving en bevordering van de internationale rechtsorde, voor zover de krijgsmacht daarbij betrokken is of kan worden. Deze taak en het onderzoek naar het potentieel en de strijdkrachten van andere mogendheden richten zich van oudsher op het buitenland.

De MIVD onderzoekt andere landen en thema's met een militaire relevantie die door de Minister-President zijn aangewezen. De opdracht wordt formeel in een besluit opgenomen en gepubliceerd in de Staatscourant. Met deze taak voorziet de MIVD in de inlichtingenbehoefte van de regering. Het onderzoek wordt veelal uitgevoerd samen met de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) en in overleg met het ministerie van Buitenlandse Zaken.

De MIVD ontplooit activiteiten om de veiligheid en paraatheid van de krijgsmacht te bevorderen. De veiligheidstaak wordt onder meer ingevuld door het instellen van veiligheidsonderzoeken naar vertrouwensfunctionarissen bij Defensie en bij zogenoemde defensie-orderbedrijven, voor zover de functionarissen van deze bedrijven toegang moeten hebben tot militaire informatie of installaties. Defensie-orderbedrijven zijn bedrijven die staatsgeheime werkzaamheden voor Defensie uitvoeren.

De MIVD heeft tevens een beveiligingsbevorderende taak en een contra-inlichtingentaak. De beveiligingsbevorderende taak omvat het beschermen van staatsgeheimen en het geven van beveiligingsadviezen. De contra-inlichtingentaak betreft het onderzoek naar dreigingen gericht tegen Defensie zoals spionage, sabotage, terrorisme en extremisme. De taken van de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst zijn in de Wet op inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 (Wiv 2002) als volgt omschreven:

- a. Het verrichten van onderzoek:
  - omtrent het potentieel en de strijdkrachten van andere mogend-

- heden, ten behoeve van een juiste opbouw en een doeltreffend gebruik van de krijgsmacht;
- naar factoren die van invloed zijn of kunnen zijn op de handhaving en bevordering van de internationale rechtsorde voor zover de krijgsmacht daarbij is betrokken of naar verwachting betrokken kan worden.
- b. Het verrichten van veiligheidsonderzoeken als bedoeld in de Wet veiligheidsonderzoeken.
- c. Het verrichten van onderzoek dat nodig is voor het treffen van maatregelen:
- ter voorkoming van activiteiten die ten doel hebben de veiligheid of paraatheid van de krijgsmacht te schaden;
  - ter bevordering van een juist verloop van mobilisatie en concentratie der strijdkrachten;
  - ten behoeve van een ongestoorde voorbereiding en inzet van de krijgsmacht als bedoeld onder a, tweede aandachtspunt.
- d. Het bevorderen van maatregelen ter bescherming van de onder c genoemde belangen, waaronder begrepen maatregelen ter beveiliging van gegevens betreffende de krijgsmacht waarvan geheimhouding is geboden.
- e. Het verrichten van onderzoek betreffende andere landen, ten aanzien van onderwerpen met een militaire relevantie die door Onze Minister-President, Minister van Algemene Zaken, in overeenstemming met Onze betrokken Ministers, zijn aangewezen.

Organisatie

De organisatiestructuur van de MIVD wordt gevormd door twee stafcomponenten voor de ondersteuning van de directeur bij zijn dagelijkse werkzaamheden en twee hoofdafdelingen; de hoofdafdeling Bedrijfsvoering en de hoofdafdeling Productie. De hoofdafdeling Bedrijfsvoering is voorwaardenscheppend voor het productieproces binnen de MIVD. In de hoofdafdeling Bedrijfsvoering zijn onder meer het personeelsmanagement, de ICT-ondersteuning en het financieel en materieelbeheer ondergebracht. De hoofdafdeling Productie verzamelt gegevens en verwerkt deze gegevens tot (contra)inlichtingenproducten in de vorm van rapportages, dreigingsanalyses en basisgegevens voor planning en ondersteuning van militaire (crisisbeheersings)operaties.

Tot de hoofdafdeling Productie behoren de afdeling Verbindingsinlichtingen en de afdeling Human Intelligence. Deze verwervende afdelingen verstrekken de verzamelde gegevens aan de afdeling Analyse en Rapportage en de afdeling Contra-Inlichtingen en Veiligheid die de informatie verwerken tot (contra)inlichtingen- en veiligheidsproducten.

De organisatiestructuur van de MIVD is in 2000 vastgesteld. Na 2000 zijn taken geïntensiveerd. Dit noopte tot aanpassing van de organisatie. Eén van de intensiveringen is de directe ondersteuning van de Chef Defensiestaf op het gebied van operationele inlichtingen. In jargon wordt dit de J2-functionaliteit genoemd.

Ook de oprichting van een Nationale Signals Intelligence Organisatie (NSO) vereist extra inspanningen. Tevens is aanpassing van de organisatie nodig om kleine organisatorische knelpunten op te heffen. De reorganisatie zal op personeelsneutrale wijze worden uitgevoerd en naar verwachting in 2004 worden voltooid.

Planning

Jaarlijks stelt de minister van Defensie de Inlichtingen- en Veiligheidsbehoefte Defensie vast. Daarin staat op welke onderzoeksgebieden de MIVD zich moet richten en welke producten Defensie vraagt. De aandachtsgebieden omvatten zowel landen en regio's als specifieke thema's en onderwerpen. De aandachtsgebieden worden onderscheiden in categorieën die zijn voorzien van een prioriteit. Dit bepaalt de intensiteit waarmee de MIVD de ontwikkelingen op de verschillende terreinen volgt. Aan de gebieden waar de Nederlandse krijgsmacht aanwezig is voor de ondersteuning van crisisbeheersingsoperaties of betrokken is bij militaire operaties, wordt vanzelfsprekend de hoogste prioriteit toegekend.

De categorieën zijn:

- a. categorie I: gebieden waar de krijgsmacht permanent of voor crisisbeheersingsoperaties aanwezig is (ook aandachtsgebieden die direct van invloed zijn op de taakstelling van eenheden);
- b. categorie II: gebieden waar de krijgsmacht voor crisisbeheersingsoperaties kan worden ingezet, gebieden die gezien hun ligging van invloed (kunnen) zijn op crisisbeheersingsoperaties en landen die een specifiek belang hebben voor het Nederlandse veiligheidsbeleid;
- c. categorie III: aandachtsgebieden die relevant zijn voor het Nederlandse veiligheids- en defensiebeleid en waarvan het tijdige signaleren van ontwikkelingen van belang is (Indicator and Warning-functie).

De MIVD heeft in 2003 vooral aandacht besteed aan Irak, de Balkan en Afghanistan vanwege de Nederlandse militaire betrokkenheid bij crisisbeheersingsoperaties aldaar. Vanaf medio 2003 is de situatie in Liberia intensief gevolgd in verband met de inzet van Nederlandse militairen. De eerder in gang gezette intensivering van de bestrijding van terrorisme tegen defensiebelangen werd onverminderd voortgezet. Voorts werd de proliferatie van massavernietigingswapens en hun overbrengingsmiddelen nauwkeurig gevolgd.

Samenwerking

(Inter)nationale samenwerking is essentieel voor een optimale kennis en informatiepositie van de MIVD. Naast de eigen middelen van de MIVD om informatie te verzamelen wordt gebruik gemaakt van informatie verkregen van uitgezonden eenheden van de krijgsmachtdelen.

Nationaal wordt vooral samengewerkt met de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD). De samenwerking met de ministeries van Algemene Zaken, Buitenlandse Zaken en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is in 2003 geïntensiveerd.

Internationaal wordt samengewerkt in bilaterale en multilaterale verbanden. Deze verbanden betreffen zowel contacten met partnerdiensten van NAVO-landen als van niet NAVO-landen. Ook vindt informatie-uitwisseling plaats in Europese Unie-verband. De wijze van samenwerking met partnerdiensten is vastgelegd in Memoranda of Understanding. In 2003 is gebleken dat Nederlandse deelname aan crisisbeheersingsoperaties een verdieping van de relaties met de diensten van coalitiepartners vereist. Zo is de informatie-uitwisseling met Duitse partnerdiensten door de gezamenlijk uitgevoerde operatie in Afghanistan sterk uitgebreid. De inzet van Nederlandse troepen in Irak heeft de relatie met de Amerikaanse en Britse partnerdiensten versterkt en de informatie-uitwisseling verder verbeterd.

Het beheer van internationale contacten en van de daarmee samenhangende overeenkomsten en Memoranda of Understanding, alsmede van de gegevensuitwisseling, vindt bij de MIVD gecentraliseerd plaats.

II ONTWIKKELINGEN OP INLICHTINGEN- EN VEILIGHEIDSGEBIED

Het internationale terrorisme en de verspreiding van massavernietigingswapens en hun overbrengingsmiddelen zijn ernstige bedreigingen voor vrede en veiligheid. Op de terroristische dreiging is in de eerste plaats een internationaal antwoord geboden. Daarom wordt door de MIVD internationaal nauw samengewerkt om deze wereldomvattende bedreiging het hoofd te kunnen bieden.

Terrorismebestrijding

Sinds de aanslagen van al-Qa'ida op 11 september 2001, worden internationaal terrorisme, de verspreiding van massavernietigingswapens en daarmee verbonden technologie, en het mogelijk gebruik van massavernietigingswapens voor terroristische doeleinden als belangrijke bedreigingen voor de internationale vrede, veiligheid en rechtsorde beschouwd. De aanslag op 11 maart 2004 in Madrid onderstreept het gevaar dat van deze dreiging uitgaat. Nederland neemt zijn verantwoordelijkheid bij de bestrijding van terrorisme, ook in internationaal verband. Ons land hecht daarbij grote waarde aan afstemming met zijn partners in de NAVO en de Europese Unie en met de lidstaten van de Verenigde Naties.

Bij de bestrijding van het terrorisme vervult de Nederlandse krijgsmacht belangrijke taken. Zo werd na 2001 een bijdrage geleverd aan de Operatie Enduring Freedom en aan de International Stabilisation and Assistance Force (ISAF) in Afghanistan. In februari 2003 heeft Nederland samen met Duitsland gedurende een half jaar de leiding van ISAF overgenomen. Aan deze operaties heeft ook de MIVD in 2003 een bijdrage geleverd.

Inlichtingendiensten, waaronder de MIVD, trachten verwerving van chemische, biologische en nucleaire wapenprogramma's door landen van zorg en door terroristische groeperingen te onderkennen en in kaart te brengen. Het gevaar dat terroristen in het bezit zijn of komen van dergelijk materiaal moet serieus worden genomen. Ook cyber warfare en georganiseerde, grensoverschrijdende criminaliteit zijn vormen van transnationale dreigingen die een relatie kunnen hebben met het internationale terrorisme. Om die reden hebben deze ontwikkelingen de aandacht van de MIVD. Daarnaast bouwt de MIVD zijn inlichtingenpositie uit ten aanzien van (potentiële) conflicthaarden en instabiele regio's, aangezien het terrorisme daar deels zijn oorsprong vindt.

Binnen Nederland is de minister van Justitie verantwoordelijk voor de coördinatie van de bestrijding van terrorisme. Ter ondersteuning van de minister van Justitie is in 2003 het Gezamenlijk Comité Terrorismebestrijding (GCT) opgericht, waarin alle betrokken overheidsdiensten zijn vertegenwoordigd. Ook de MIVD maakt deel uit van het GCT.

Operationele Inlichtingen (J2)

De MIVD ondersteunt de Chef Defensiestaf met operationele inlichtingen. De MIVD is niet alleen een strategische inlichtingen- en veiligheidsdienst. De operationele component wordt steeds belangrijker. In 2003 is, vooruitlopend op een formele reorganisatie, een werkorganisatie J2 ingericht. Daardoor kan thans reeds invulling worden gegeven aan de J2-taak voor alle crisisbeheersingsoperaties. Hierdoor is een verbeterde inbreng in het Operationeel Planning Proces van het Defensie Operatie Centrum mogelijk geworden.

Grote crisisbeheersingsoperaties worden door de MIVD ondersteund met het uitzenden van een inlichtingenteam. Dit inlichtingenteam werkt in het uitzendgebied nauw samen met commandanten en internationale partners. De samenwerking met internationale partners is van belang om een zo volledig mogelijk beeld te verkrijgen van de situatie in het uitzendgebied. Doorgaans wordt bij grote crisisbeheersingsoperaties ook een contra-inlichtingen- en veiligheidsteam uitgezonden. Dit team richt zich vooral op de veiligheid van de eigen eenheden en stelt dreigingsanalyses op. De dreigingsanalyses worden met internationale partners uitgewisseld om een zo uitgebreid mogelijk veiligheidsbeeld van het uitzendgebied te verkrijgen. Bij kleinere operaties treedt een vertegenwoordiger van het uitgezonden krijgsmachtdeel op als contactpersoon voor de MIVD op inlichtingen- en veiligheidsgebied. In 2003 zijn inlichtingenteams en contra-inlichtingen- en veiligheidsteams uitgezonden naar Bosnië, Afghanistan en Irak.

De Current Intelligence Unit van de MIVD is op 24-uurs basis bezet, mede om contact te onderhouden met de uitgezonden teams van de MIVD. Er vindt voortdurend informatie-uitwisseling plaats waardoor relevante ontwikkelingen in het uitzendgebied snel kunnen worden gerapporteerd. De MIVD op zijn beurt verstrekt geanalyseerde informatie aan de uitgezonden teams die de commandanten ter plaatse inlichten.

Nationale Signals Intelligence Organisatie

De regering heeft naar aanleiding van het Actieplan Terrorismebestrijding en Veiligheid besloten de capaciteit voor satellietinterceptie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten uit te breiden. De beheerorganisatie van de satellietinterceptie wordt de Nationale Signals Intelligence Organisatie (NSO) genoemd. De NSO dient technische ondersteuning te verlenen aan de AIVD en de MIVD om hen in staat te stellen de in de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 toegekende bijzondere bevoegdheden met betrekking tot interceptie van niet-kabelgebonden telecommunicatie zo efficiënt mogelijk uit te oefenen. Het uitgangspunt is de NSO te verzelfstandigen met het oog op een grotere doelmatigheid en doeltreffendheid. Deze verzelfstandiging is thans wettelijk niet mogelijk omdat de Wiv 2002 een zelfstandige NSO niet toelaat. De Wiv 2002 moet op dit punt worden gewijzigd; de voorbereidingen hiertoe zijn inmiddels gestart.

Om voortgang te boeken is besloten om door middel van convenanten tussen AIVD en MIVD de basis voor een NSO te leggen. De NSO wordt in eerste aanleg opgebouwd uit de afdeling Verbindingsinlichtingen van de MIVD die zeer langdurige ervaring heeft op het gebied van signals intelligence.

Voor het project NSO is een projectleider aangesteld. De initiële opdracht aan de projectleider NSO bevat drie componenten. Ten eerste het presenteren van een definitieve locatiekeuze voor de plaatsing van de satellietontvangstschotels. Ten tweede het realiseren van de uitbreiding van de satellietontvangst- en signaalverwerkingscapaciteit (materieelprojecten). Ten derde het ontwikkelen van de organisatie van de NSO met de relevante disciplines. Begin 2004 is met betrekking tot de uitbreiding van de satellietontvangst- en signaalverwerkingscapaciteit, rekening houdend met het beschikbare financiële kader, bepaald welke materieelprojecten met welke voorrang worden gerealiseerd. In 2004 wordt eveneens een aanvang gemaakt met de uitwerking van de organisatie van de NSO. Oogmerk is in de eerste helft van 2005 een deel van de NSO werkend te hebben.

Satellietwaarneming

Het belang van een adequate grondwaarnemingscapaciteit in het kader van terrorismebestrijding is door de Taakgroep Defensie en Terrorismen onderschreven. Een belangrijk onderdeel is het gebruik van satellietbeelden. Vooral nog is voor een stapsgewijze aanpak gekozen om de capaciteit van grondwaarneming door satellieten te intensiveren. In eerste instantie zal het gebruik van reeds beschikbare (commerciële) satellietbeelden worden geïntensiveerd. De hiertoe beoogde uitbreiding van vier formatieplaatsen bij de MIVD is begin 2004 gerealiseerd.

Het gebruik van satellietbeelden bewijst meer en meer zijn nut bij de voorbereiding en ondersteuning van crisisbeheersingsoperaties, maar ook bij onderwerpen als de proliferatie van massavernietigingswapens. De intensivering van de productie van geanalyseerd satellietbeeldmateriaal levert direct en zichtbaar resultaat op. Dit maakt een meer adequate ondersteuning van crisisbeheersingsoperaties mogelijk.

In het kader van het Europese Veiligheids- en Defensiebeleid is de Headline Goals Task Force opgericht. Deze heeft tot doel de tekortkomingen binnen de Europese Unie op veiligheids- en defensiebeleid in kaart te brengen. Gebleken is dat er behoefte bestaat aan Strategic Imagery Intelligence Information. Dat wil zeggen, informatie die is verkregen door analyse van strategisch beeldmateriaal. De Europese Unie heeft de behoefte aangegeven aan eigen (onafhankelijke) militaire observatiesatellieten en strategische bemande en onbemande vliegtuigen. In het verlengde hiervan is er ook behoefte aan analysecapaciteit en middelen voor uitwisseling van beeldmateriaal. De werkgroep Space Assets, waarin de MIVD participeert, is opgericht om oplossingen voor deze Europese behoefte op korte termijn aan te dragen.

Defensie Kennis- en Opleidingscentrum Inlichtingen en Veiligheid

In januari 2003 is de haalbaarheid van een Defensie Kennis- en Opleidingscentrum (DKOC) voor het functiegebied inlichtingen en veiligheid onderzocht. De conclusie was dat een DKOC doelmatig is en de effectiviteit van het functiegebied inlichtingen en veiligheid zal bevorderen. Ook operationele ervaringen ondersteunen de onderkende behoefte aan een defensiebrede benadering van het functiegebied inlichtingen en veiligheid. Deze benadering omvat het afstemmen van de doctrines met en tussen de krijgsmacht delen, het optimaliseren van operationele data-uitwisseling en het integreren van opleidingen op het gebied van inlichtingen en veiligheid. Voornoemde activiteiten zullen in 2004 met name door de MIVD verder worden uitgewerkt.

Evaluatie Wiv 2002

In 2003 heeft de MIVD verdere ervaring opgedaan met het werken conform de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 (Wiv 2002). Waar nodig heeft de evaluatie van de werkwijze geleid tot een aanscherping c.q. verbetering van de in 2002 opgestelde procesbeschrijvingen, mandaatregelingen en werkinstructies van de MIVD. In 2004 zal wederom de werking van de Wiv 2002 in de MIVD-processen worden geëvalueerd. Bevindingen en aanbevelingen van de Commissie van Toezicht worden hierbij betrokken (zie tevens hoofdstuk VI).

III INLICHTINGENTAAK

Balkan, Midden- en Zuid-Oost-Europa

Voor het zuiden van de Balkan wordt nog steeds geconfronteerd met een grensoverschrijdend etnisch-Albaanese nationaliteitsbesef door de verspreiding van etnische Albanese over Albanië, FYROM (Former Yugoslav Republic of Macedonia), Zuid-Servië (Presevo-vallei) en Kosovo.

De activiteiten van diverse Albanese groeperingen leiden als gevolg van het streven naar meer autonomie of zelfs volledige onafhankelijkheid tot destabilisatie van het gebied. Vaak hebben die Albanese groeperingen een crimineel karakter. In een aantal gevallen is betrokkenheid van lokale en landelijke politiek bij deze praktijken aantoonbaar. De MIVD brengt de invloed die (georganiseerde) criminaliteit heeft op de politieke stabiliteit op de Balkan in kaart.

Radicaal islamitisch fundamentalisme (i.e. islamisme) op het autochtone vlak is (nog) geen belangrijke factor op de Balkan. In Bosnië-Herzegovina bevindt zich echter nog steeds een beperkt aantal voormalige islamitische strijders («mudjahedeën») en allochtone, islamitische Non-Governmental Organisations (NGO's). Sommige van die NGO's hebben banden met radicale groeperingen in het Midden-Oosten.

De islamitische bevolking in voormalig Joegoslavië en Albanië is in beperkte mate gevoelig voor een islamistisch (i.e. radicaal-islamitisch) gedachtegoed. De MIVD besteedt aan de mogelijke destabiliserende gevolgen daarvan aandacht.

Bosnië-Herzegovina

Voor de voortgang van het vredesproces in Bosnië-Herzegovina is het noodzakelijk dat een eind wordt gemaakt aan de structurele economische misstanden in het land. Deze misstanden lopen uiteen van corruptie en vriendjespolitiek tot (grensoverschrijdende) activiteiten van de georganiseerde misdaad. De misstanden vergroten de rechtsonzekerheid voor de inwoners van Bosnië-Herzegovina en hebben tot gevolg dat buitenlandse investeringen uitblijven en dat de gevestigde autoriteiten vele miljoenen euro's aan inkomsten mislopen. De MIVD volgt deze problematiek vanwege het destabiliserende effect nauwlettend.

Bosnië-Herzegovina beschikt over te weinig economische middelen en is te klein om meer dan één defensie-organisatie in stand te houden. Het beleid van de internationale gemeenschap is gericht op volledige integratie op militair gebied, mede gezien het Bosnische streven naar toenadering tot de Euro-Atlantische structuren. Ook het beleid van de Hoge Vertegenwoordiger, Lord Ashdown, wijst in de richting van integratie van de Moslim/Kroatische en de Bosnisch-Servische strijdkrachten. Een voorbeeld van dit beleid is de verdere integratie van de militaire besluitvorming op centraal niveau door toedoen van de Defence Reform Commission en de ontwikkeling van een ministerie van Defensie op staatsniveau. Er is verzet vanuit verschillende bevolkingsgroepen die, ondanks een gebrek aan financiële middelen, vasthouden aan een «eigen» defensie-organisatie als symbool van hun soevereiniteit.

Het is nog niet gelukt een militaire integratie op federaal niveau (Moslims en Kroaten) tot stand te brengen. Uitbreiding van de militaire integratie met het Servische deel zal waarschijnlijk niet door alle geledingen van het defensieapparaat worden doorgevoerd, als het al slaagt. Een groot obstakel is dat het Verdrag van Dayton voor besluitvorming op vrijwel alle terreinen consensus vereist. Hierdoor beschikken de politieke leiders van de bevolkingsgroepen in de praktijk over een vetorecht.

Hoewel een terugval naar de situatie van de burgeroorlog (1992–1995) door het «Verdrag van Dayton» en andere maatregelen niet aannemelijk is, zal een geheel geïntegreerd Bosnië-Herzegovina voorlopig niet haalbaar blijken. De belangrijkste politieke partijen, die mono-etnisch zijn samengesteld, maken gebruik van de angst en achterdocht bij hun achterban jegens de andere bevolkingsgroepen. Daarbij wordt wel lippendienst bewezen aan de internationale gemeenschap om verzekerd te blijven van materiële internationale steun. Deze situatie zal naar verwachting voorlopig nauwelijks veranderen. De verkiezingen van 2006 zullen moeten uitwijzen of de Bosnische bevolking de huidige situatie wenst te wijzigen. Belangrijk daarbij is de ontwikkeling van de economie die bijna geheel afhankelijk is van internationale steun. Daarbij komen de effecten van verschuivingen in de internationale politieke agenda en de donormoeheid als gevolg van het uitblijven van successen in het vredesproces.

Aanwezigheid van de internationale gemeenschap zal nog lange tijd nodig zijn, inclusief een vorm van militaire presentie. Er zijn plannen binnen de NAVO om de sterkte van de Stabilisation Force (SFOR) op korte termijn drastisch in te krimpen en de missie over te dragen aan de Europese Unie. Om verstoringen van het vredesproces vroegtijdig te kunnen signaleren moeten de inlichtingeninspanningen worden geïntensiveerd. Dreigingen tegen SFOR zullen vooral een indirect en lokaal karakter hebben en het gevolg zijn van sociaal-economische en inter-etnische spanningen. SFOR zal uitsluitend adequaat kunnen ingrijpen als de inlichtingendiensten tijdig informatie verstrekken en zodoende zorgen voor voldoende waarschuwingstijd. De betrokkenheid van de MIVD bij de situatie in Bosnië-Herzegovina zal, met het oog op de rol van inlichtingen bij het anticiperen op ongewenste ontwikkelingen, van belang blijven.

Former Yugoslav Republic of Macedonia – FYROM (Macedonië)

Bij de uitvoering van het Akkoord van Ohrid is in 2003 onvoldoende succes geboekt. Hoopgevend is echter wel dat de veiligheidssituatie niet is verslechterd. De regering heeft helaas de economische situatie en de werkelijke integratie van de Albanese minderheid onvoldoende vlot weten te trekken. Het in 2001 gesloten Akkoord van Ohrid (Framework Agreement) wordt door de Albanese minderheid als een voorzichtige aanzet tot haar emancipatie gezien. Door de gecompliceerde verhoudingen binnen de Macedonische maatschappij blijft de mogelijkheid van nieuwe escalaties van etnische spanningen aanwezig. Internationale betrokkenheid in Macedonië zal naar verwachting nog enige jaren noodzakelijk blijven.

De overgang van een militaire missie naar een politiemissie onder auspiciën van de Europese Unie vormt een test voor de stabiliteit in het land. Het welslagen van het Macedonische vredesproces is met het oog op de stabiliteit in de gehele Balkan van belang. Naar verwachting zal Nederland mede door inspanningen van Defensie bij de situatie in het land betrokken blijven. FYROM behoudt dan ook voor de MIVD een hoge inlichtingenprioriteit.

Servië en Montenegro (inclusief Kosovo)

In Servië dreigt een gevoel van apathie te ontstaan door het gebrek aan politieke en economische vooruitgang in het land. In een dergelijk klimaat kunnen nationalistische stromingen weer grotere politieke invloed krijgen. Het democratische proces staat onder druk doordat partijen veelal het middel van de boycot kiezen om hun opvattingen kracht bij te zetten. Zij schuwen het debat in het parlement. De presidentsverkiezingen hebben, na een oproep door de oppositie om thuis te blijven, tot drie keer toe een

te lage opkomst te zien gegeven. Hierdoor moesten de verkiezingen ongeldig worden verklaard. De economische situatie stemt ook niet tot optimisme. De economische factor vormt het belangrijkste element in de moeizame verhouding tussen Servië en Montenegro. Dat laatste land ziet eigenlijk meer heil in een Alleingang in de richting van het Westen en zal slechts geneigd zijn de federatie te handhaven, als de internationale gemeenschap de economische steun aan Servië en Montenegro als geheel verleent. Van belang is ook de rol van de strijdkrachten en de politie. Zuiveringen binnen deze instanties hebben niet geleid tot het verwijderen van alle aanhangers van het oude regime. Dat wordt geïllustreerd door de reacties vanuit de geüniformeerde macht op het mogelijk uitwijzen van kopstukken naar het Internationaal Joegoslavië Tribunaal (ICTY) te Den Haag. Daarnaast blijft de georganiseerde misdaad een machtsfactor die het staatsgezag en de stabiliteit in Servië en Montenegro kan ondermijnen, vooral als de overheid al te rigoureuze maatregelen ter bestrijding ervan zou nemen. De uitkomst van de parlementsverkiezingen van december 2003 heeft daar weinig aan veranderd.

Ook Kosovo, dat onder internationaal toezicht staat, blijft een spanningshaard, zoals de etnische onlusten in maart 2004 opnieuw hebben aangetoond. De verbeterde betrekkingen tussen Belgrado en het Westen lijken de positie van de etnisch-Albanese aanhangers van een onafhankelijk Albanees Kosovo te hebben verzwakt. Ook bestaat internationaal meer aandacht voor de veiligheidsbelangen van de Servische minderheid in Kosovo. Als de internationale gemeenschap de onafhankelijkheidskwestie voor zich uit blijft schuiven, zal dit leiden tot toenemende protesten en incidenten van etnisch-Albanese zijde. De destabiliserende effecten daarvan zullen een uitstraling op de regio hebben en kunnen van invloed zijn op de crisisbeheersingsoperaties waarbij Nederland is betrokken. Reden voor de MIVD de ontwikkelingen in Kosovo te blijven volgen.

Albanië

Verwacht wordt dat de politieke stabiliteit in Albanië voorlopig onder druk blijft staan. Vanwege de grensoverschrijdende betrekkingen tussen de verschillende etnisch-Albanese bevolkingsgroepen op de Balkan wordt de situatie in Albanië de komende jaren door de MIVD gevolgd. Naast de betrokkenheid van Nederland bij crisisbeheersingsoperaties elders op de Balkan, blijft de kans groot dat Nederlandse militairen (op individuele basis) in het kader van VN-, EU- of OVSE-missies in Albanië worden ingezet.

Kroatië

De sociaal-economische situatie in Kroatië is beter dan die in een aantal andere landen in de regio. Kroatië streeft naar aansluiting bij het Westen, in het bijzonder bij de Europese Unie.

In die context is de voedingsbodem voor extreem-nationalistische groeperingen uiterst schraal. Een terugkeer naar de situatie van de eerste helft van de jaren negentig valt niet meer te verwachten. Dit ondanks de overwinning van de nationalistische HDZ bij de parlementsverkiezingen van 23 november 2003. Naar verwachting zal een door de HDZ gedomineerde regering blijven streven naar Euro-Atlantische integratie. Zij zal zich echter ook harder dan de huidige machthebbers opstellen over de terugkeer van Kroatische Serviërs naar Kroatië en over de samenwerking met het Internationaal Joegoslavië Tribunaal (ICTY). Hoewel nog steeds goede banden bestaan met het Kroatische volksdeel in buurland

Bosnië-Herzegovina, is de invloed van Kroatië op de situatie in dat land sterk verminderd.

De inspanningen van de MIVD met betrekking tot Kroatië richten zich op het monitoren van de veiligheidssituatie in relatie tot de aanwezigheid van Nederlandse SFOR-elementen op Kroatische bodem.

Azië

In Zuidoost-Azië heeft de MIVD voortdurend aandacht voor de ontwikkelingen in Afghanistan. Ook de spanning tussen India en Pakistan over de kwestie Kasjmir en de toestand in Indonesië zijn aandachtspunten voor de MIVD.

Afghanistan

Alle inspanningen van de internationale coalitie voor de Operatie Enduring Freedom ten spijt blijven vooral de zuidoostelijke en zuidelijke gebieden in Afghanistan het toneel van activiteiten van de Taliban. De veiligheidssituatie in de hoofdzakelijk door Pashtun bewoonde provincies in Zuid-, Zuidoost- en Oost-Afghanistan is in de tweede helft van 2003 verslechterd. In de tweede helft van 2003 kwamen er indicaties dat de Taliban gebruikmaken van de groeiende onvrede onder de lokale Pashtun-bevolking. De Taliban proberen hun machtspositie vooral op lokaal niveau uit te breiden. De Verenigde Naties maken zich ernstig zorgen over de veiligheidssituatie in de voornoemde regio's van Afghanistan. Er zijn steeds meer indicaties dat de centrale regering in Kabul daar terrein verliest. Het noorden van Afghanistan bleef het toneel van incidentele strijd tussen lokale krijgsheren. Als reactie op de inspanningen van de regering om het centrale gezag in het noorden uit te breiden probeerden de krijgsheren hun regionale machtspositie vast te houden. Zij zijn in de praktijk nauwelijks genegen deel te nemen aan ontwapeningsprogramma's. De krijgsheren verzetten zich ook tegen pogingen van de centrale regering om de omvangrijke drugsteelt aan banden te leggen. De drugsteelt vormt voor de lokale krijgsheren de voornaamste bron van inkomsten. De toestand in de hoofdstad Kabul is relatief veilig en rustig. Dit komt vooral door de duidelijke aanwezigheid van de International Stabilisation and Assistance Force (ISAF). Onder de oppervlakte sluimert echter ook in Kabul het gevaar van acties van terroristische groeperingen.

Eind 2003 werd in Afghanistan het concept voor de nieuwe grondwet formeel openbaar gemaakt. Duidelijk werd dat het presidentiële systeem blijft gehandhaafd. Daarnaast is in de uiteindelijke grondwet de rol van de islam nadrukkelijk vastgelegd, vooral door de rol van de Ulema (geestelijkheid) bij de uitleg van de islamitische beginselen in de grondwet. De Afgaanse wetgeving mag niet in strijd zijn met de geest van de islam. Op 4 januari 2004 werd in een volksvergadering, de zogeheten Constitutionele Loya Jirga, de grondwet definitief vastgesteld.

In 2003 is een begin gemaakt met de intensivering van het nation building program. Dit programma zal worden ondersteund door de uitbreiding van het aantal Provincial Reconstruction Teams. Deze teams dragen in de meest bepalende regio's zorg voor veiligheid in brede zin en promoten de verspreiding van het centrale gezag. Dit geschiedt in de vorm van civiel-militaire samenwerking. Voor september 2004 staan presidentiële en parlementaire verkiezingen gepland. Alle inspanningen van de internationale gemeenschap ten spijt moet echter worden vastgesteld dat werkelijke democratie in combinatie met een onafhankelijk rechtssysteem voor Afghanistan nog ver weg is. President Karzai zal vooralsnog geconfronteerd blijven met grote problemen in de sfeer van bestuurlijke hervormingen, economische wederopbouw en de strijd tegen het

terrorisme. Ook het ontbreken van invloed in de provincies, het moeizaam op gang komende proces van demobilisatie, ontwapening en reïntegratie van de voormalige strijders en de moeizame vorming van het nationale leger blijven voor president Karzai punten van zorg. Na de overdracht door Duitsland en Nederland van het commando over ISAF aan de NAVO bleef een dertigtal Nederlandse militairen actief in Kabul. In 2004 zal Nederland zijn actieve militaire betrokkenheid in Afghanistan weer uitbreiden, onder meer door het uitzenden van een Apache-detachement van de Koninklijke Luchtmacht. De MIVD zal zijn aandacht voor Afghanistan daarom in 2004 niet alleen continueren, maar ook intensiveren.

Pakistan

In de Pakistaanse veiligheidspolitiek staat de relatie met India centraal. Een nucleair afschrikingsvermogen moet de negatieve militaire balans met India op het gebied van conventionele middelen compenseren. Pakistan is een speler op het terrein van de proliferatie. Een verdere groei van het islamitisch fundamentalisme in Pakistan betekent dat een overgang naar een anti-westers, radicaal islamitisch regime niet kan worden uitgesloten. Het risico zou dan bestaan dat de controle over het nucleaire potentieel dan in islamistische handen komt. Ontwikkelingen zullen door de MIVD worden gevolgd.

India

Ondanks een wankel staakt-het-vuren met Pakistan investeert India in zijn strijdkrachten. India gaat er van uit dat Pakistan uiteindelijk met conventionele middelen zodanig onder druk kan worden gezet dat de Pakistani mogelijk hun steun aan het verzet in Kasjmir zullen beperken. In dit beleid zal op korte termijn naar verwachting geen verandering komen. Anderzijds is vermeldenswaard dat na achttien maanden van hoog opgelopen spanningen tussen India en Pakistan weer wordt gewerkt aan normalisatie van betrekkingen.

Noord-Korea

Noord-Korea lijkt zijn nucleaire programma te continueren. Indien Noord-Korea daadwerkelijk tot een operationeelstelling van nucleaire wapens zou komen, zou dit een grote bedreiging voor de regionale stabiliteit en een risico voor de internationale veiligheid betekenen. Ook al omdat Noord-Korea beschikt over een belangrijk arsenaal aan ballistische raketten. Op middellange termijn (circa vijf jaar) zouden delen van het NAVO-grondgebied binnen het bereik van ballistische raketten en mogelijk van massavernietigingswapens kunnen liggen. Mede in het licht van deze militaire programma's is de aanhoudende economische neergang in Noord-Korea en de gevolgen die hieruit zouden kunnen voortvloeien voor het geïsoleerde regime in Pyongyang, vanuit inlichtingenperspectief een aandachtspunt. Noord-Korea, in het verleden geholpen door China, is momenteel één van de grootste proliferatoren van ballistische raketten en rakettechnologie, specifiek naar risicolanden.

Volksrepubliek China

De stabiliteit en veiligheid van de gehele Aziatische regio hangt in hoge mate af van de relatie tussen de Volksrepubliek China, Rusland, de Verenigde Staten, Japan en India. De Volksrepubliek China wordt binnen deze verhoudingen een steeds belangrijker factor. Dit is een ontwikkeling die zich naar verwachting de komende jaren verder zal voortzetten. Op het Aziatische continent vertegenwoordigt alleen India qua militair potentieel nog een mogelijke strategische bedreiging voor de Volksrepubliek China.

De verwachting is dat de Volksrepubliek China de komende jaren door haar toenemende economische macht een nog sterkere positie in de regio, en ook mondiaal, zal gaan verwerven. Waarschijnlijk zal de Volksrepubliek China in de komende jaren meer aandacht besteden aan de ontwikkeling van de maritieme component van de strijdkrachten. Dit laatste valt niet los te zien van de moeizame relatie tussen de Volksrepubliek China en Taiwan.

Behoud van binnenlandse stabiliteit is en blijft de hoogste prioriteit voor de nieuwe politieke leiding in Beijing. De politieke vrijheden zullen ook in de voorzienbare toekomst (zeer) beperkt blijven. Het machtsmonopolie van de partij- en staatsbureaucratie zal met inzet van alle middelen worden verdedigd. In de Chinese visie vormen een grote economische groei en een verdere verbetering van de levensstandaard daarvoor essentiële voorwaarden. De groeiende welvaarts kloof tussen de kustprovincies en het platteland en de stijgende werkloosheid op het platteland en in de verouderde staatsindustrie vormen potentiële risico's voor de binnenlandse stabiliteit.

Op het gebied van proliferatie van overbrengingsmiddelen voor massavernietigingswapens neemt de Volksrepubliek China naast Rusland en Noord-Korea een topositie in. De Volksrepubliek China is één van de vijf grote exportlanden van geavanceerde wapens. Een grote hoeveelheid wapens alsmede de daaraan gelieerde kennis wordt uitgevoerd naar zogenoemde risicolanden.

Indonesië

De situatie in de naar afscheiding of grotere autonomie strevende gebieden als Atjeh en Irian Jaya, alsmede de confrontaties op de Molukken, Sulawesi en Kalimantan kunnen van invloed zijn op de stabiliteit van de regio als geheel. Het streven naar afscheiding of grotere autonomie kan bijdragen aan het ontstaan van revolutionaire omstandigheden in Indonesië. In de huidige gecompliceerde politieke verhoudingen staat president Megawati onder internationale en binnenlandse militaire druk om tegen het terrorisme op te treden. Tegelijkertijd moet zij ervoor zorgen dat de grotendeels islamitische, anti-Amerikaans gezinde bevolking van Indonesië de kalmte bewaart. In 2003 was in Indonesië regelmatig sprake van felle en gewelddadige protesten van fundamentalistische moslimorganisaties tegen de internationale militaire acties in Afghanistan en Irak. Krachtig optreden tegen de islamitische groeperingen als Jema'a Islamiyah brengt voor president Megawati grote politieke risico's met zich mee. In het Westen is sprake van toenemende bezorgdheid over de veiligheidssituatie in Indonesië en in het bijzonder over de mogelijke gevolgen daarvan voor de veiligheid van de aldaar aanwezige westerse staatsburgers. De MIVD zal ook in 2004 de ontwikkelingen in Indonesië aandachtig blijven volgen.

Midden-Oosten

Het Midden-Oosten zal ook de komende jaren te maken krijgen met politieke instabiliteit en (potentiële) conflicten. De meeste landen in het Midden-Oosten kampen met economische, etnische en religieuze spanningen. In nagenoeg alle landen zijn in 2003 de sociaal-economische omstandigheden verslechterd.

De economische vooruitzichten zijn somber als gevolg van de wereldwijde recessie, en falend nationaal beleid. Daarmee is de kans op welvaart klein. Het veelal religieus geïnspireerde verzet onder de bevolking tegen het ontbreken van politieke vrijheid en sociale rechtvaardigheid groeit. Dit

geldt ook voor het verzet tegen de invloed van westers «modernisme». De MIVD constateert dat radicaal-islamitische groepen op deze onvrede inspelen en de bevolking pogen te mobiliseren tegen de regimes die banden met het Westen hebben. De dreiging van terroristische groeperingen, die zich zowel richten tegen plaatselijke regimes als tegen westerse doelen in en buiten de regio, is toegenomen. Tenslotte bestaan er ook controversen over olievoorraden en de watervoorziening door Eufraat en Tigris (Turkije, Syrië, Irak en Iran), en op de Golan-hoogte en in de Jordaanvallei (Syrië, Libanon, Israël en Jordanië).

Een aantal landen in de regio heeft omvangrijke strijdkrachten opgebouwd. De programma's voor massavernietigingswapens en ballistische raketten, van met name Iran en Syrië, vormen een potentieel militair risico voor de NAVO en daarmee voor Nederland. Redenen van deze landen om deze niet-conventionele wapenprogramma's uit te voeren, zijn rivaliteit in de regio, nationaal prestige en het tegengaan van de militaire superioriteit van Israël. Ook gaan de landen er vanuit dat massavernietigingswapens een afschrikking vormen tegen een eventuele actie door het Westen.

De Nederlandse defensie-organisatie is op diverse manieren betrokken bij de situatie in het Midden-Oosten. Sedert medio 2003 levert Defensie een bijdrage aan de Stabilisation Force in Iraq (SFIR). De Koninklijke Marine participeert in NAVO-verband in de Standing Naval Force Mediterranean die in de Middellandse Zee en soms rond het Arabisch schiereiland opereert. Nederlandse militairen maken als waarnemers deel uit van de United Nations Truce Supervision Organisation (UNTSO). De twaalf Nederlandse UNTSO-militairen opereren vanuit hun VN-kwartieren in respectievelijk Syrië, Israël en Libanon. Het Midden-Oosten is een instabiele regio die voortdurend de aandacht van de MIVD heeft en deze voorlopig zal blijven houden.

Irak

De militaire interventie in Irak onder aanvoering van de Verenigde Staten betekende het einde van het regime van Saddam Hoessein. Terwijl de militaire campagne zonder grote problemen verliep, ontstond in de nasleep van de operatie een situatie waarin orde en veiligheid niet gewaarborgd waren. Na beëindiging van de strijd zijn de coalitietroepen, Non Governmental Organisations en de Coalition Provisional Authority geconfronteerd met, steeds vaker georganiseerde, aanslagen. In het begin concentreerde het geweld zich in een gebied rond Bagdad. In de loop van de tweede helft van 2003 breidde het geweld zich uit naar andere gebieden, waaronder het zuiden van Irak. Het inzetgebied van de Nederlandse eenheden in de provincie al Muthanna bleef in 2003 relatief rustig.

De instabiele veiligheid in Irak ging gepaard met een traag verlopend wederopbouwproces op politiek niveau. Na enkele maanden van overleg, trad in de (na)zomer van 2003 een voorlopige regeringsraad, de Iraqi Governing Council, in functie. Belangrijke agendapunten voor de voorlopige regeringsraad waren het opstellen van een nieuwe grondwet en het tijdpad naar landelijke verkiezingen. De overdracht van de regeringsverantwoordelijkheid aan een soevereine Iraakse regering zal echter niet noodzakelijkerwijs tot politieke stabiliteit leiden.

Het verloop van de ontwikkelingen in Irak hangt af van meerdere factoren. In de eerste plaats kan een voortvarend optreden van de Iraakse bestuursorganen het vertrouwen van de bevolking vergroten. Cruciaal hierbij is dat de Iraakse instanties er in slagen de interne cohesie te bewaren, ondanks

de belangenconflicten tussen de verschillende bevolkingsgroepen. In de tweede plaats is de snelheid van de economische wederopbouw van groot belang. Een vlot herstel van de Iraakse infrastructuur en economie is een voorwaarde voor duurzame politieke stabiliteit. Daarbij is het van belang dat de Iraakse bevolking zelf nauw betrokken is bij deze wederopbouw, waardoor zij kan profiteren van de nieuwe situatie. Op basis van zijn geografische positie, olierijkdom en watervoorraden behoudt Irak in potentie de status van regionale grootmacht. De politiek-militaire situatie in het land is daarom van wezenlijke invloed op de overige landen in het gebied.

Naar aanleiding van het Nederlandse besluit deel te nemen aan de stabilisatiemacht in Irak is door de MIVD uitvoerig aandacht besteed aan de situatie in en rond Irak. Over alle hiermee samenhangende aspecten op politiek-militair, economisch en veiligheidsgebied is door de MIVD gerapporteerd. In de aanloop naar de (besluitvorming over de) ontplooiing van de Nederlandse eenheden zijn veel rapportages opgesteld en bijdragen geleverd ten behoeve van de informatievoorziening van de regering en het parlement.

Sinds de ontplooiing van de Nederlandse troepen wordt op dagelijkse basis gerapporteerd over de ontwikkelingen in Irak. Vooral over de regio en de provincie al Muthanna waar zich de Nederlandse eenheden bevinden.

Ook in 2004 zal de MIVD veel aandacht aan de ontwikkelingen in en rond Irak blijven besteden.

Iran

Iran streeft naar vermindering of zelfs beëindiging van de westerse en met name de Amerikaanse militaire aanwezigheid in de regio. Iran ziet in die aanwezigheid een bedreiging van zijn belangen. De Amerikaanse typering «deel uitmakend van het As van het Kwaad» wordt door Iran zelfs gezien als een directe interventiedreiging. Ook Israël wordt door Iran als een bedreiging beschouwd. Iran werkt gestaag voort aan versterking van zijn strijdkrachten, waarbij de niet-conventionele wapenprogramma's een belangrijke rol spelen. De ervaringen tijdens de oorlog met Irak (1980–1988), de rivaliteit in de regio en de wens om over een afschrikingsmacht tegen Israël te kunnen beschikken liggen hieraan ten grondslag. De olietoevoer vanuit de Perzische Golf blijft voor Europa op langere termijn van strategisch belang. Naar het oordeel van de MIVD heeft Iran in het afgelopen jaar zijn militaire potentie vergroot, hetgeen de oliescheepvaart vanuit de Perzische Golf naar Europa zou kunnen bedreigen. Politiek gezien vertoont Iran een dualistische opstelling. Het werkt enerzijds mee aan de wederopbouw van Afghanistan, steunt het democratiseringsproces in Irak en probeert de relaties met landen in de regio te verbeteren. Anderzijds steunt het land bewegingen van radicaal-islamitische en/of terroristische signatuur, zoals bijvoorbeeld de Hezbollah in Libanon. Slechts onder zware druk is Iran bereid gebleken openheid van zaken te geven over zijn nucleaire programma. De MIVD zal in de toekomst de ontwikkelingen in Iran, in het bijzonder die op nucleair gebied, nauwgezet blijven volgen.

Israël, Palestijnse Autoriteit

De impasse in het vredesoverleg tussen Israël en de Palestijnse Autoriteit is een belangrijke bron van regionale instabiliteit. Het conflict tussen Israël en de Palestijnen duurt voort en gaat gepaard met veel geweld. Toch zal één en ander waarschijnlijk niet leiden tot een gewapend conflict op grotere schaal met betrokkenheid van andere landen in de regio. De

vooruitzichten op een hervatting van de vredesonderhandelingen, waarvoor de Amerikaanse president zijn zogeheten road map heeft laten ontwikkelen, zijn niet veel gunstiger geworden. Dit lag mede aan de controverse binnen de Palestijnse Autoriteit over de macht van de premier ten opzichte van president Arafat en aan het Israëliësch beleid in dezen. Een complicerende factor is de religieuze betrokkenheid van de Arabische landen en van Iran bij de toekomstige status van Jeruzalem. Bovendien speelt in de verhouding van Israël met Syrië de kwestie Golan een rol. Syrië stelt zich op het standpunt dat de Golan-hoogte moet worden teruggegeven, alvorens van normalisatie van betrekkingen sprake kan zijn.

Syrië

De ontwikkelingen in Syrië en zijn opstelling in internationale kwesties waren onderwerp van aandacht voor de MIVD. Voornaamste aandachtspunt was de Syrische opstelling met betrekking tot de ontwikkelingen in Irak. Het bewind in Syrië is bezorgd dat de Amerikaanse actie tegen Irak een precedent vormt voor een mogelijke toekomstige actie tegen Syrië. Vooralsnog vormt deze externe druk echter geen bedreiging voor de stabiliteit van het Syrische bewind. De MIVD heeft ook aandacht besteed aan de Syrische invloed in Libanon en aan de relatie met de Hezbollah-beweging. Verder heeft de MIVD aandacht geschonken aan de houding van Syrië tegenover Israël en de Syrische programma's voor de ontwikkeling van chemische wapens en ballistische raketten die in eerste instantie zijn bedoeld als afschrikking jegens Israël. Voor de Nederlandse krijgsmacht is de kwestie van de in 1967 door Israël op Syrië veroverde Golan-hoogte van direct belang, in verband met de Nederlandse bijdrage aan UNTSO, de VN-waarnemersmacht die ook op de Golan-hoogte actief is. Voornoemde aspecten en de rol van Syrië in het vredesproces in het Midden-Oosten zullen ook in de toekomst reden zijn voor belangstelling van de MIVD.

Libanon

Het Libanese bewind is stabiel en onderhoudt goede betrekkingen met de Arabische wereld en het Westen. Libanon moet onder druk van met name Syrië toestaan dat de Libanese Hezbollah-organisatie haar militaire presentie in het grensgebied met Israël handhaaft. Regelmatig voert de Hezbollah beschietingen uit op Israëliësch posities in het gebied van de omstreden Shebaa-boerderijen, terwijl Israël regelmatig het Libanese territorium overvliegt. Dit brengt het gevaar van escalatie met zich mee. Een aanzienlijke Syrische troepenmacht in Libanon verschaft Syrië invloed in Libanon en is mede bedoeld als bescherming van Syrië tegen een eventuele grondaanval door Israël via het Libanese grondgebied. Met het oog op de aanwezigheid van Nederlandse waarnemers in de regio zal de MIVD de ontwikkelingen in Israël, Syrië en Libanon ook in 2004 nauwgezet blijven volgen.

Jordanië

De Jordaanse bevolking is overwegend van Palestijnse origine. Jordanië ziet zich, door de samenstelling van zijn bevolking en zijn geografische positie tussen Israël en Irak, gedwongen een omzichtige politiek te voeren. Jordanië is in economisch opzicht in belangrijke mate afhankelijk van Irak. Jordanië hoopt te kunnen profiteren van een snel herstel van de Iraakse economie en stemt zijn beleid daar op af. In dit kader heeft Jordanië zijn grensbewaking opgevoerd om infiltraties van Arabische radicale strijders vanuit en naar Irak tegen te gaan. De stabiliteit van het Jordaanse bewind is onderwerp van aandacht voor de MIVD.

Golfstaten

Vanwege de belangrijke strategische positie van de landen van de Gulf Cooperation Council (Saudi-Arabië, Koeweit, Qatar, Bahrein, de Verenigde Arabische Emiraten en Oman) is door de MIVD ook in 2003 aandacht geschonken aan ontwikkelingen in deze regio. Er is sprake van een vrijwel algehele stabiliteit in dit gebied, waar de pro-westerse regimes zich vooralsnog kunnen handhaven. Met name de houding van de Golfstaten ten aanzien van Irak en de strijd tegen het internationale terrorisme vormden aanleiding tot rapportage door de MIVD. Ook levert de MIVD inspanningen voor de ondersteuning van Nederlandse eenheden in de Golfregio. In 2004 zal meer aandacht worden besteed aan Saudi-Arabië dat zich, als strategisch belangrijkste speler in het gebied, geconfronteerd ziet met islamistische elementen onder de eigen bevolking die het bewind trachten te destabiliseren.

De Russische Federatie

De Russische president Poetin heeft zijn beleid van economische groei, sociale hervormingen, maatschappelijke disciplinerende en versterking van het overheidsapparaat in 2003 voortgezet. De president zal ook in 2004 niet van die lijn afwijken. Zijn politiek wordt door een grote meerderheid in het Russische parlement gesteund.

In maart 2004 hebben de Russische presidentsverkiezingen plaats gevonden waarbij president Poetin als overwinnaar uit de bus is gekomen. Een koerswijziging in de Russische politiek ligt in de eerstvolgende jaren dan ook niet voor de hand.

Het voortslepende conflict in Tsjetsjenië, waar de opstandelingen hun guerrilla tegen de aanwezige Russische troepen voortzetten, vormt momenteel geen bedreiging voor de positie van de Russische president. De voortdurende aanslagen door Tsjetsjeense terroristen veranderen daar weinig aan.

Los van de status van de Russische Federatie als tweede nucleaire mogendheid in de wereld, neemt het conventionele potentieel door noodzakelijke, drastische bezuinigingen verder af. Gestreefd wordt naar veel kleinere, maar beter uitgeruste strijdkrachten. De economische situatie van het land laat echter een substantiële modernisering niet toe. Het afstoten van overtollig materieel in combinatie met een militair-industrieel complex dat dringend verleggen zit om orders, vormt een ideale voedingsbodem voor proliferatie van conventionele wapens naar internationale spanningshaarden. Dit aspect zal voorlopig de aandacht van de MIVD blijven vragen.

Overige landen voormalige Sovjet Unie

De ontwikkelingen in een aantal staten van de voormalige Sovjet Unie blijven voor de MIVD van belang in verband met het risico van instabiliteit in deze regio. Het betreft Moldavië, de Trans-Kaukasus (Georgië, Armenië en Azerbeidzjan) en Kirgizië.

Moldavië

Moldavië is het armste land van Europa. Het land is nog altijd verdeeld als gevolg van de aanwezigheid binnen zijn landsgrenzen van de zelfgeproclameerde «Republiek Transdnjestrïë». Dit zorgt voor instabiliteit in Moldavië. De aanwezigheid van Russische troepen in Transdnjestrïë wordt door de Transdnjestrïsche leider Smirnov gezien als een veiligheidsgarantie tegen het bewind van president Voronin van Moldavië.

Hoewel er in 2003 zowel op politiek als op militair terrein sprake is geweest van een voorzichtige ontdooïing van dit «bevroren» conflict, blijft de toenadering beperkt en kwetsbaar. Het is onwaarschijnlijk dat de «kwestie Transdnjestrië» de komende jaren zal escaleren; een definitieve oplossing is echter op korte termijn evenmin te verwachten. In militair opzicht is de terugtrekking van Russische munitie en materieel uit Transdnjestrië begin 2003 hervat. Dit terugtrekkingsproces diende, met inbegrip van één jaar uitstel, uiterlijk op 31 december 2003 te zijn voltooid maar werd herhaaldelijk gefrustreerd door Transdnjestrië. Vanwege de aanwezigheid van een Nederlandse militaire OVSE-waarnemer wordt de veiligheidssituatie in Moldavië door de MIVD gevolgd.

Trans-Kaukasus

Op 22 november 2003 is president Shevardnadze van Georgië op vreedzame wijze afgezet. Dit gebeurde na aanhoudende demonstraties van aanhangers van de oppositiepartijen tegen de in hun ogen gemanipuleerde resultaten van de begin november 2003 gehouden parlementsverkiezingen. Ook na nieuwe presidentsverkiezingen begin 2004 zal de politieke stabiliteit in het verpauperde Georgië broos blijven. Georgië kampt met een zeer slechte economie, die ondanks de recente machtswisseling niet binnen korte tijd zal verbeteren. Om te kunnen overleven is de bevolking afhankelijk van een grijze economie. Georgië mag tot één van de meest corrupte landen van de wereld worden gerekend. Het is voor de stabiliteit van het land van groot belang hoe enerzijds de nieuwe regering en anderzijds de autonome gebieden Abchazië, Zuid-Ossetië en Adzharië met de nieuwe situatie zullen omgaan. De nieuwe machthebbers in Georgië zullen zich moeten bewegen in een gecompliceerd krachtenveld. De MIVD heeft een waarschuwingsfunctie met betrekking tot de «bevroren» conflicten in de Trans-Kaukasus. Het is daarom van belang de politiek-strategische ontwikkelingen in Georgië, Armenië en Azerbeidzjan te volgen en aandacht te blijven besteden aan de status van de Russische militaire presentie in deze landen.

Kirgizië

Van oktober 2002 tot oktober 2003 waren Nederlandse F-16 gevechtsvliegtuigen ingezet voor luchtoperaties in het kader van de Operatie Enduring Freedom. De inzet vond plaats vanaf het vliegveld van Manas in Kirgizië. In 2003 werd gerapporteerd over het mogelijke gevaar van escalatie als gevolg van politieke instabiliteit in Kirgizië en de spill-over-effecten hiervan voor de buitenlandse militaire presentie. Ook de dreiging vanuit islamistische bewegingen als de Islamic Movement of Uzbekistan en de Hizb-ut-Tahrir tegen de militaire aanwezigheid werden gevolgd. Uit onderzoek bleek dat lokale inlichtingen- en veiligheidsdiensten hun aandacht vestigden op de buitenlandse militaire presentie. Deze potentiële dreiging werd gerapporteerd aan het Nederlandse contingent te Manas. Vanwege het vertrek van de Nederlandse militairen zal de MIVD de ontwikkelingen in Kirgizië met verminderde prioriteit volgen.

Caraïbisch gebied en Latijns-Amerika

Een aantal landen in het Caraïbisch gebied vraagt aandacht van de MIVD vanwege het Koninkrijksgebied en de op de Nederlanders Antillen gestationeerde eenheden van de Koninklijke Marine. Het gaat om landen die invloed kunnen hebben op de veiligheidssituatie van de Nederlandse Antillen en Aruba. Voor Suriname bestaat bijzondere belangstelling in verband met de speciale relatie met Nederland, de drugsproblematiek en de voorgenomen training van Nederlandse militairen in Suriname.

In het Caraïbisch gebied is geen sprake van een concrete dreiging van een militair conflict.

De traditionele migratie binnen de regio kan plaatselijk tot politieke en sociale spanningen leiden. Dit zal zelden leiden tot gewapende conflicten of de noodzaak van externe militaire interventie om vluchtelingenstromen in te dammen.

De machtspositie van het communistische regime in Cuba lijkt stevig verankerd, maar vertoont tekenen van erosie. De MIVD beziet op hoofdlijnen in hoeverre ontwikkelingen plaatsvinden die van invloed kunnen zijn op de Nederlandse Antillen en Aruba en op eenheden van de Koninklijke Marine in de regio.

Venezuela

De politieke en sociale verhoudingen in Venezuela zijn de laatste jaren sterk gepolariseerd. Door een falend economisch beleid en langdurige stakingen bevindt de economie zich in een diep dal. De politieke en economische crisis zal het komende jaar opnieuw tot massale politieke onrust kunnen leiden, mogelijk met nieuwe stakingen in de voor het land cruciale oliesector. De raffinaderijen op Curaçao en Aruba, maar ook oliebedrijven elders in het Caraïbisch gebied zijn afhankelijk van Venezolaanse olie. Voor deze eilanden vormt de situatie in Venezuela een potentiële, maar indirecte bedreiging voor de economische en politieke stabiliteit. Verder vormt de opstelling van Venezuela met zijn tegemoetkomende houding ten opzichte van de Colombiaanse guerrilla's, en de wapensmokkel en drugsactiviteiten in het grensgebied, een bron van spanning in de regio. Dit geldt potentieel ook voor de Venezolaanse aanspraken op grondgebied van Guyana en de claim dat de Nederlandse Antillen en Aruba tot de Venezolaanse veiligheidszone behoren.

Deze aanspraken zullen echter naar verwachting op de korte en middellange termijn geen aanleiding geven tot gewapende conflicten. Gezien de mogelijke spill-over van de gebeurtenissen in Venezuela naar landen in de regio, waaronder de Nederlandse Antillen en Aruba, zal de MIVD de ontwikkelingen in Venezuela ook in 2004 aandachtig blijven volgen.

Colombia

In Colombia wordt het politieke toneel gedomineerd door de oorlog tussen de regering en enkele guerrillabewegingen en paramilitaire groeperingen. De paramilitaire groeperingen hebben inmiddels een eenzijdig bestand in acht genomen.

Op basis van een akkoord met de regering zijn de eerste stappen gezet naar ontwapening en ontbinding van deze paramilitaire organisaties. De strijd tussen de regering en de in belangrijke mate door drugsgelden gefinancierde guerrilla-organisaties is in 2003 verhevigd.

De guerrilla's zullen hun aanslagen tegen de infrastructuur en in stedelijke gebieden het komende jaar voortzetten en zo mogelijk intensiveren.

Onder invloed van de fellere strijd moet rekening worden gehouden met een uitstroom van vluchtelingen die deels afkomstig zullen zijn uit de illegale, gewapende groeperingen. Ook is een mogelijke verplaatsing van guerrilla-activiteiten vanuit Colombia naar de buurlanden te verwachten. Dit kan gevolgen hebben voor de omliggende landen, inbegrepen de Nederlandse Antillen en Aruba.

De gebeurtenissen in Colombia kunnen daar leiden tot een toename van de criminaliteit die de politieke stabiliteit kan aantasten.

De MIVD richt zich vanuit dit perspectief vooral op de politieke en militaire ontwikkelingen in Colombia en de uitstraling daarvan naar de omliggende landen.

Suriname

De onvoldoende daadkracht van de regering ondermijnt het vertrouwen van de bevolking in het politieke systeem. Toenemende criminaliteit vormt een bedreiging voor de rechtsstaat. Ook de drugsgerelateerde criminaliteit blijft een bron van zorg, temeer omdat Suriname een doorvoerhaven vormt voor drugs naar Nederland en Europa. Hoewel een vijfde deel van de Surinaamse bevolking islamitisch is, speelt het radicaal fundamentalisme in Suriname geen rol van betekenis. Er zijn voorzover bekend geen internationale terroristische groeperingen of elementen in Suriname aanwezig. Gezien de omvang van de Surinaamse gemeenschap in Nederland en de historische banden tussen ons land en Suriname neemt dit land in het Nederlandse buitenlandse beleid een bijzondere plaats in. Vanwege de militaire samenwerking tussen Nederland en Suriname (geplande jungletraining van Nederlandse militairen) volgt de MIVD de binnenlandse veiligheidssituatie in Suriname nauwlettend. Dit zal ook in 2004 het geval zijn.

Afrika

Noord-Afrika is relatief stabiel. Ook hier vormen factoren als autoritaire regimes, corruptie, religieus extremisme en economische stagnatie een bedreiging voor de stabiliteit. Dit dient te worden gezien in samenhang met overbevolking, controverses met betrekking tot olie- en watervoorraden en stammenstrijd.

De politieke invloed van het militaire leiderschap bemoeilijkt in veel Afrikaanse landen democratische hervormingen. Ook leidt deze politieke invloed vaak tot een forse omvang van de nationale strijdkrachten, die steeds vaker worden ingezet in het kader van de binnenlandse orde en veiligheid, mede ter bestrijding van islamistische groeperingen. Dat laatste leidt doorgaans weer tot een toename van onrust en anti-regeringsgevoelens onder de lokale bevolking.

De meerderheid van de Afrikaanse staten ten zuiden van de Sahara (Sub-Sahara Afrika) heeft geen regering die door brede lagen van de bevolking als legitiem wordt ervaren. De staat wordt vaak door de heersende elites aldaar beschouwd als een bron van zelfverrijking. Hierdoor kan zich zelden een effectief bestuursapparaat ontwikkelen. De elites vinden hun machtsbasis vaak in regionale of etnische identiteiten. Door de etnische en regionale tegenstellingen, de aanhoudende economische malaise en de roofbouw op het natuurlijke milieu zullen relatief kleinschalige conflicten in Sub-Sahara Afrika voorlopig aanhouden. In oktober 2003 besloot het kabinet tot een bijdrage aan een door de Verenigde Naties geleide missie in Liberia. Deze missie moet toezien op naleving van het door de bij het conflict betrokken partijen gesloten vredesakkoord. Bij de voorbereiding en uitvoering van de missie in Liberia is de MIVD actief betrokken geweest. Ook andere conflicten op het Afrikaanse continent worden door de MIVD nauwlettend gevolgd. Dit vooral vanwege de mogelijke betrokkenheid van de defensie-organisatie bij de uitvoering van overeenkomsten door de betrokken partijen en het verlenen van humanitaire hulp.

Libië

Na de afwikkeling van de Lockerbie-zaak en de afwikkeling van de aanslag op een Frans vliegtuig is Libië min of meer teruggekeerd in de internationale statengemeenschap. De openheid die Libië eind december 2003 toonde rond de eigen programma's voor de ontwikkeling van massavernietigingswapens, is opmerkelijk. De reden die Libië opgeeft voor deze

onverwachte openheid, namelijk de bevordering van de internationale vrede en veiligheid, is niet het enige motief.

De jarenlange sancties van de Verenigde Naties en de westerse wereld hebben van Libië een hoge economische tol geëist. Ook het gewapend ingrijpen tegen Irak heeft zeker een rol gespeeld. Normalisering van de relaties met het Westen (met name de Verenigde Staten) moet Libië er economisch weer bovenop helpen. Toegang tot westerse technologie en westerse investeringen in vooral de Libische olie-industrie zijn voor Libië van groot belang. De Libische leider Khadafi staat echter niet garant voor een stabiele koers van zijn regime. Khadafi ziet zich geconfronteerd met aanhoudende sociale onvrede en gewelddadigheden van islamisten. Het regime van Khadafi probeert in de regio meer prestige te winnen door het vergroten van zijn conventioneel militaire potentieel. Daarbij is het inlopen van achterstanden op het gebied van onderhoud en geoefendheid het belangrijkste.

Egypte

Het op de scheiding van Afrika en het Midden-Oosten gelegen Egypte vormt een belangrijke politieke en militaire macht. Het bewind is vooralsnog stabiel, ondanks de economische problemen en de aanwezige islamistische oppositie. De Egyptische president Mubarak speelt regionaal vaak een bemiddelende rol. Voor het Westen is van belang dat Egypte het Suezkanaal controleert. Egypte poogt een strategische afschrikking van conventionele middelen te ontwikkelen als antwoord op de (conventionele en niet-conventionele) suprematie van Israël. Egypte heeft vooralsnog geen programma's voor de ontwikkeling van massavernietigingswapens en ballistische raketten. Egypte beschikt over een ambitieuze militaire industrie en voert militaire samenwerkingsprojecten uit met landen in de regio.

West-Afrika

In Liberia escaleerde de situatie in 2003. Het regime van de in 1997 tot president gekozen krijgsheer Charles Taylor schond de mensenrechten op zeer uitgebreide schaal en plunderde het land. In juni 2003 was een humanitaire noodsituatie ontstaan door de strijd tussen de troepen van Taylor en de opstandelingen. Ghana, als voorzitter van de Economic Community Of West African States (ECOWAS), belegde vredesbesprekingen. Als gevolg daarvan aanvaardde Taylor in augustus 2003 politiek asiel in Nigeria en ging een vredesmacht van de ECOWAS toezien op het staakt-het-vuren in Liberia.

Op 19 september 2003 besloot de VN-Veiligheidsraad dat de taken van de ECOWAS-militairen zouden worden overgenomen door een VN-missie. Nederland heeft de VN-missie in Liberia gesteund door middel van de inzet van Hr. Ms. Rotterdam als medische faciliteit en bevoorradings- en transportschip. De MIVD heeft actief geparticipeerd in het besluitvormingsproces en leverde inlichtingenondersteuning tijdens de missie.

De in 2002 gevreesde uitbreiding van de regionale instabiliteit tot Ivoorkust kon slechts met Franse militaire inzet worden verhinderd. Er is een nieuw wankel evenwicht ontstaan, dat zich in 2003 kon handhaven. Op voordracht van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties zal in 2004 een VN-missie verder toezien op de stabiliteit in Ivoorkust. Met VN-missies in zowel Sierra Leone, Liberia als Ivoorkust wordt een regionale benadering van de problematiek mogelijk.

Het belangrijkste overige probleemland in de instabiele Westafrikaanse regio is Guinee. De gezondheid van president Lansana Conté is zeer slecht en er is niets voor zijn opvolging geregeld.

Zuidelijk Afrika

Binnen Zuidelijk Afrika blijft met name Zimbabwe een punt van zorg. President Mugabe kon zijn alleenheerschappij voortzetten na de gemanipuleerde verkiezingen in 2002. De toestand in Zimbabwe wordt overheerst door tekorten aan alle levensbehoeften, sterke onderdrukking, corruptie en een afbraak van de grootschalige landbouw die van vitaal belang was voor de Zimbabwaanse economie. Bij de onderdrukking van de bevolking speelt vooral de gewelddadig opererende ZANU-PF jeugdmilitie een kwalijke rol. De toestand is dermate instabiel dat het ieder moment tot een ingrijpende verandering kan komen. Concrete aanwijzingen hiervoor zijn er echter nog niet. Ook is er geen zicht op de manier waarop die verandering zich zou kunnen voltrekken. De aanwezigheid van een aanzienlijk aantal Nederlandse staatsburgers in Zimbabwe vormt aanleiding tot bijzondere aandacht van de MIVD voor dat land.

Hoorn van Afrika

De situatie in de Hoorn van Afrika baart zorgen. Het voormalige Somalië vraagt in het kader van Operatie Enduring Freedom aandacht vanwege de mogelijkheid dat het als toevluchtsoord zou kunnen dienen voor terroristische groeperingen. In Soedan wordt door moeizaam vredesoverleg getracht een definitief einde te maken aan de jarenlang slepende burgeroorlog. De internationale steun voor het proces zou kunnen leiden tot een Nederlandse (mogelijk ook militaire) betrokkenheid bij waarnemingsmissies. Hierover valt in 2004 mogelijk een besluit. Intussen blijft de MIVD de ontwikkelingen in Soedan volgen. Van een verzoening tussen Eritrea en Ethiopië is nog geen sprake. Dit conflict kan dan ook op enig moment wederom een gewelddadige wending nemen, ondanks de aanwezigheid van de United Nations Mission in Ethiopia and Eritrea.

Centraal Afrika

Het conflict in de Democratische Republiek Congo heeft zich jarenlang gekenmerkt door ernstige excessen. Bij de diverse conflicten zijn naast lokale milities ook buitenlandse militaire eenheden betrokken. Na de totstandkoming van een interim-regering in de Democratische Republiek Congo lijkt de VN-missie, Mission de l'Organisation des Nations Unies en République Démocratique du Congo, inmiddels effectief. De ontwapening van milities, de hervorming van de Congolese strijdkrachten en het herstellen van het staatsapparaat, zullen echter nog de nodige inspanningen en tijd vergen.

Transnationale Aangelegenheden

Al-Qa'ida wordt nog steeds als één van de meest bedreigende terroristische organisaties beschouwd, omdat zij over een overkoepelende ideologie beschikt die op veel radicale moslims grote aantrekkingskracht uitoefent. De organisatiewijze van al-Qa'ida maakt het mogelijk dat andere organisaties zich makkelijk kunnen aansluiten.

Terrorisme

Na afloop van de oorlog in Irak in mei 2003 heeft al-Qa'ida laten zien dat zij nog steeds in staat was tot het plegen van grootschalige aanslagen. De aanslagen werden uitgevoerd in meerdere Iraakse regio's, waarbij werd

samengewerkt met lokale organisaties. Woordvoerders van al-Qa'ida hebben bovendien laten weten nieuwe spectaculaire aanslagen voor te bereiden. De aanslag in Madrid is daarvan het trieste bewijs. Het al-Qa'ida netwerk moet binnen een periode van twee jaar in staat worden geacht een massavernietigingswapen in te zetten. Naast chemische en biologische wapens moet daarbij, wat nucleaire en radiologische wapens betreft, vooral gedacht worden aan de inzet van een zogeheten «vuile bom».

Transnationaal terrorisme is een relatief nieuw verschijnsel. Verbindingen met de meer traditionele, nationale vormen van terrorisme moeten echter niet uit het oog worden verloren. Deze meer traditionele vormen van terrorisme kunnen spill-over-effecten naar buurlanden hebben, die bedreigend kunnen zijn voor de veiligheid in een regio. Het is daardoor lastig een scherp onderscheid aan te brengen tussen binnenlands en internationaal terrorisme.

De dreiging van het islamitisch terrorisme heeft een structureel karakter gekregen. Er wordt slechts geringe vooruitgang geboekt bij het zoeken naar oplossingen voor gewapende conflicten zoals in Tsjetsjenië, Kasjmir, de Palestijnse gebieden, Mindanao en Atjeh. Politieke en economische stagnatie motiveren vooral veel jongere moslims een bijdrage te leveren aan de «heilige oorlog». De oorlog in Irak wordt door veel moslims beschouwd als een aanval op de islam en heeft mede bijgedragen tot deze mobilisatie. Er zijn nieuwe terreurorganisaties ontstaan en bestaande organisaties hebben zich aangepast aan de omstandigheden na september 2001. Het doden van leiders van terreurorganisaties heeft nauwelijks effect op het voortbestaan van de brede beweging die de «heilige oorlog» ondersteunt.

In het licht van de wettelijke taakstelling richt de MIVD zich op het gebied van terrorisme hoofdzakelijk op aspecten die als militair relevant kunnen worden aangemerkt. De kennisopbouw en inlichtingenanalyse richten zich op terroristische bedreigingen die van invloed kunnen zijn op de inzet en het optreden van de Nederlandse krijgsmacht en op bedreigingen die anderszins van belang zijn voor het Nederlandse defensie- en veiligheidsbeleid (waarschuwingsfunctie). Binnen de NAVO heeft zich een trend ingezet om de dreiging die uitgaat van terrorisme niet langer separaat vanuit militair of civiel oogpunt te bezien, maar meer integraal te beoordelen. Dat zal in 2004 onder meer tot uitdrukking komen in een integrale analyse van groeperingen die in het kader van internationaal terrorisme relevant zijn. Ook de nationaal opererende organisaties die al dan niet relaties onderhouden met eerder genoemde groeperingen worden geanalyseerd. De MIVD werkt in dit kader samen met de AIVD.

Proliferatie

Sinds het begin van de jaren negentig is de dreiging die verbonden is aan de ontwikkeling en verwerving van massavernietigingswapens en bijbehorende overbrengingsmiddelen toegenomen. Dit wordt veroorzaakt door een grotere beschikbaarheid van de benodigde technologie. Een groeiend aantal landen beschikt over de benodigde technologie. Delen van het NAVO-grondgebied liggen binnen het bereik van deze massavernietigingswapens, of kunnen op middellange termijn binnen het bereik van deze wapens komen te liggen. Daarnaast kunnen uitgezonden Nederlandse troepen met de inzet van deze wapens worden geconfronteerd. De MIVD zal bij het onderwerp proliferatie het accent van zijn inspanningen leggen op landen als Iran, Syrië, Libië, en – in mindere mate – Pakistan en Noord-Korea. Verder zal aandacht worden besteed aan de belangrijkste proliferatoren: de Volksrepubliek China, de Russische Federatie en ook hier Noord-Korea. Gezien de recente gebeurtenissen in

Irak is er geen aanleiding meer om dit land op een zelfde wijze te volgen als voor 2003 het geval was. De MIVD zal ook de opties die terroristische «non-state actors» op het gebied van proliferatie mogelijk al in de komende jaren ter beschikking (kunnen) staan, analyseren. De resultaten daarvan kunnen van belang zijn voor de ontwikkeling van bijvoorbeeld beschermingsprogramma's en beschermingsmiddelen voor de Nederlandse krijgsmacht.

Prolifererende landen

Iran werkt reeds jaren aan een civiel nucleair programma. In dit verband tracht Iran de gehele nucleaire cyclus zelf te beheersen. De omvang en kwaliteit van de diverse programma's geven aanleiding te veronderstellen dat Iran op termijn in beginsel in staat zal zijn deze voor militaire doeleinden aan te wenden. Vanuit die optiek wordt het nucleaire programma van Iran door de MIVD nauwgezet gevolgd. Iran heeft dit jaar onder grote internationale druk gestaan om volledige openheid over deze programma's te geven en om verrassingsinspecties door het International Atomic Energy Agency mogelijk te maken. Iran heeft daarmee recent ingestemd en zegt volledige openheid te betrachten met betrekking tot zijn nucleaire programma. Toch kan niet worden uitgesloten dat Iran, gezien de vergaarde kennis en het bezit van cruciale nucleaire faciliteiten, in staat is rond het einde van dit decennium nucleaire wapens te produceren.

Iran beschikt sinds het begin van de jaren tachtig over uitgebreide biotechnologische faciliteiten. Ofschoon er tot op heden geen bewijzen zijn dat Iran beschikt over een offensief biologisch wapenprogramma, is er wel sprake van technische kennis en middelen (grondstoffen en infra-structuur) om tot de productie van biologische agentia over te gaan. Het sterke vermoeden bestaat dat Iran beschikt over chemische strijdmiddelen die deels geschikt zijn om te worden ingezet. De Iraanse civiele chemische productiefaciliteiten zijn de laatste jaren sterk uitgebreid, waardoor men over een brede industriële basis beschikt om chemische strijdmiddelen te produceren.

Binnen het ballistische rakettenprogramma van Iran vinden zowel op het gebied van vaste als vloeibare brandstofmotoren ontwikkelingen plaats. Iran beschikt nu reeds over raketten waarmee het zuidoostelijk deel van het NAVO-grondgebied kan worden bestreken. Iran werkt aan de ontwikkeling van raketten waarmee een groter deel van het NAVO-grondgebied zou kunnen worden bereikt (ca. 2000 km). Inzetbaarheid van dergelijke raketten wordt overigens niet in de eerste helft van dit decennium verwacht.

Syrië beschikt over een chemisch wapenprogramma. Syrië is in staat gebleken chemische strijdmiddelen te vervaardigen voor zowel gevechtscoppen voor ballistische raketten, vliegtuigbommen als ook voor artilleriegranaten. Naar verwachting zal Syrië in de komende jaren zijn kennis en kunde op chemisch wapengebied verder verdiepen en optimaliseren. Syrië zal ook trachten zijn arsenaal ballistische raketten te verbeteren wat betreft de dracht, nauwkeurigheid en operationele inzetbaarheid.

Eind december 2003 maakte Libië bekend af te zien van alle uitrusting en programma's die kunnen leiden tot de productie van internationaal verboden massavernietigingswapens. Libië zal zich beperken tot ballistische raketten met een maximaal bereik van 300 kilometer en een nuttige lading van 500 kilogram. Libië heeft inmiddels het Chemische Wapens-Verdrag geratificeerd en een initiële declaratie van zijn voorraad chemische wapens bij de Organisation for the Prohibition of Chemical

Weapons ingediend. Libië heeft inmiddels ook een Additioneel Protocol bij zijn waarborgovereenkomst met het International Atomic Energy Agency getekend en aangegeven dit spoedig te ratificeren. Vooruitlopend op dat laatste is het International Atomic Energy Agency uitgenodigd om met onmiddellijke ingang alle noodzakelijke inspecties te gaan uitvoeren. Libië hoopt met dit besluit andere landen, vooral in het Midden-Oosten, te bewegen dit initiatief te volgen.

Noord-Korea, in het verleden geholpen door de Volksrepubliek China, is momenteel één van de grootste proliferatoren van ballistische raketten en rakettechnologie naar risicolanden. Noord-Korea is niet bereid deze lucratieve export van raketten en rakettechnologie te stoppen. Het wordt niet uitgesloten dat het land over enkele nucleaire ladingen beschikt. Met het opnieuw opstarten van de reactor in Yongbyon die plutonium produceert, kan Noord-Korea binnen één jaar voldoende splijtstof produceren voor vijf nucleaire ladingen. Naast pogingen van Noord-Korea om op kleine schaal biologische wapens te maken, wordt aangenomen dat het land over duizenden tonnen chemische strijdmiddelen beschikt. Naar verwachting zal Noord-Korea in de komende jaren zijn kennis en kunde op beide gebieden verder ontwikkelen.

India en Pakistan zijn kernmachten die beschikken over de technologie en de infrastructuur om chemische en biologische wapens te produceren. Hoewel de kans daarop zeer gering lijkt, moet nooit geheel worden uitgesloten dat de strategie van (wederzijdse) nucleaire afschrikking, vooral nadat een grootschalig militair conflict is uitgebroken, faalt en dat wordt overgegaan tot de inzet van andere massavernietigingswapens, hetgeen mondiale consequenties zou hebben.

Georganiseerde criminaliteit

Het gaat hierbij om onderzoek naar de (financiële) ondersteuning van of het bieden van faciliteiten aan terroristische organisaties en activiteiten door of vanuit internationaal opererende criminele netwerken. Een belangrijk onderzoeksonderwerp bestaat uit de betrokkenheid van de internationale, georganiseerde misdaad bij de proliferatie van massavernietigingswapens en daaraan te relateren overbrengingsmiddelen. Met het oog op de proliferatie aspecten volgt de MIVD de ontwikkelingen.

Information Operations

Information Operations zijn te omschrijven als activiteiten die gericht zijn op het beïnvloeden van beslissers om politieke en militaire doelstellingen te bereiken door informatie, besluitvormingsprocessen, commandovoeringsmiddelen en ondersteunende communicatie- en informatiesystemen van een opponent aan te vallen en gelijktijdig de eigen informatieprocessen en -systemen te benutten en te beschermen. De MIVD richt zich op een beperkt aantal aspecten van dit soort operaties. Doel is de (technologische) capaciteiten en potentiële aanvalsmethoden van (mogelijke) opponenten die offensieve Information Operations uitvoeren of kunnen uitvoeren zoals «hacken» van militaire en andere informatiesystemen, in te schatten en te analyseren.

Militaire Techniek

De ontwikkelingen op wapentechnisch en technologisch gebied blijven de aandacht van de MIVD vergen. Wapensystemen waarmee de Nederlandse krijgsmacht te maken krijgt in (potentiële) inzetgebieden worden voortdurend verder ontwikkeld en verbeterd. Het is van belang deze militair-technische ontwikkelingen en de daaruit voortkomende verbeterde

capaciteiten te blijven volgen. Op deze manier kan de MIVD een doeltreffende en realistische inschatting blijven geven van de prestaties en inzetmogelijkheden van huidige en toekomstige wapensystemen.

De MIVD heeft in 2003 informatie verzameld en geanalyseerd over wapenproductie- en exportprogramma's die voor de inzetgebieden van de krijgsmacht relevant zijn. Daarbij waren internationale samenwerkingsverbanden, waarbij halffabrikaten en technische kennis werden uitgewisseld, onderwerp van onderzoek. Speciale aandacht ging uit naar nieuwe maritieme platformen en ontwikkelingen op het gebied van militaire vliegtuigproductie in specifieke risicolanden. Technische analyses leverden inzicht op in zowel de effectiviteit als de kwetsbaarheden van huidige en mogelijk toekomstige wapensystemen. Daartoe werd onder meer «open bron»-informatie van wapenfabrikanten geanalyseerd en gerelateerd aan andere door de MIVD ingewonnen informatie. Voorts werden in samenwerking met gespecialiseerd personeel in defensielaboratoria of bij de krijgsmachtdelen technische evaluaties opgesteld van specifieke dreigingsystemen.

Technologische ontwikkelingen

De MIVD volgt de ontwikkelingen op het gebied van fundamentele en toegepaste fysica en technologie, voorzover deze ontwikkelingen invloed kunnen hebben op militaire wapensystemen.

Veel van de ontwikkelingen worden door de civiele vraag gestimuleerd, maar kennen afgeleide militaire toepassingen. De toegenomen mogelijkheden om commercieel geavanceerde componenten te kopen leiden tot toepassing hiervan in militaire systemen. De trends op het gebied van militaire technologie gaan naar minder grote wapensystemen met grotere technische capaciteiten en nauwkeurigheid. Daarbij neemt de afhankelijkheid van geavanceerde computertechnologie, satellietafhankelijke plaatsbepaling en communicatieapparatuur een steeds grotere vlucht. Wapensystemen zullen steeds meer deel gaan uitmaken van een informatienetwerk dat wereldwijd flexibel inzetbare wapensystemen zal koppelen aan knooppunten voor commandovoering en centra voor gegevensanalyse. Daarnaast zullen raketten steeds meer worden uitgerust met hypersonen motoren en zullen wapensystemen steeds moeilijker waarneembaar worden door de toepassing van stealth-technologie. Ook het onderzoek naar de operationele toepassing van gerichte energiewapens (laser, radiofrequentie) gaat verder, met name op het gebied van hoog vermogen laserwapens. Diverse toepassingen van laag vermogenlasers, zoals doeltoewijzing en verblinding, zijn inmiddels al operationeel.

Voor de nabije toekomst zijn technologische ontwikkelingen voorzien die grote invloed hebben op de constructie en wijze van inzet van wapen- en sensorsystemen. Dit betreft onder meer informatietechnologie en nanotechnologie, inclusief de integratie van mechanische en elektronische componenten op microschaal en de ontwikkeling van nieuwe materialen. Deze technologieën zullen leiden tot wapen- en sensorsystemen die onbemand kunnen zijn en in meer of mindere mate autonoom kunnen werken. De verwachting is dat het gebruik van onbemande systemen voor communicatie-, verkennings- en offensieve taken sterk zal toenemen. De hiervoor ontwikkelde en nog te ontwikkelen technieken en de prestaties en beperkingen zullen door de MIVD worden gevolgd. Naar verwachting zal controle over en communicatie met lucht- en grondgebonden bemande en onbemande systemen voor een steeds groter gedeelte gaan geschieden door gebruik van satellieten. Ontwikkelingen betreffende de militaire toepassing van ruimtevaart op het gebied van navigatie, communicatie en waarneming, en op het gebied van offensief gebruik van

ruimtevaartmiddelen (verstoren, neutraliseren en/of vernietigen) zullen door de MIVD nauwlettend worden gevolgd.

IV CONTRA-INLICHTINGEN EN VEILIGHEIDSTAAK

De veiligheidstaak van de MIVD omvat drie aspecten: contra-inlichtingen en veiligheid, veiligheidsonderzoeken en beveiligingsbevordering. De MIVD voert de activiteiten uit in Nederland en voor Nederlandse eenheden die zijn gestationeerd in andere NAVO-landen alsook voor eenheden die zijn ingezet in internationale crisisbeheersingsoperaties.

Contra-inlichtingen en militaire veiligheid

Ter bescherming van uitgezonden militairen brengen zogenoemde contra-inlichtingen- en veiligheidsteams van de MIVD in de inzetgebieden de activiteiten van regionale inlichtingendiensten en van terroristische en criminele groeperingen in kaart. Op basis van onderzoek worden aanbevelingen aan commandanten gedaan voor het treffen van beschermende maatregelen. Uit te zenden personeel wordt voorafgaand aan de uitzending geïnstrueerd over de risico's in het uitzendgebied, en na afloop van de uitzending gedebrieft door de MIVD.

De MIVD verricht onderzoek naar personen en organisaties naar aanleiding van betrokkenheid bij staatsgevaarlijke activiteiten zoals spionage, sabotage, subversie, terrorisme en extremisme, die tegen de krijgsmacht zijn gericht. In samenwerking met (internationale) partnerdiensten wordt de dreiging op deze terreinen permanent in kaart gebracht. Periodiek wordt op grond van het opgebouwde dreigingsbeeld een advies uitgebracht aan de defensieleiding over de beveiliging van personeel, materieel en gegevens.

De MIVD verricht binnen Defensie onderzoek naar veiligheidsincidenten en voorvallen die Defensie kunnen schaden. Dit betreft ook voorvallen met een extremistisch karakter of een terroristische achtergrond. Ook draagt de MIVD bij aan de beveiliging van grote evenementen zoals Open Dagen en wordt steun verleend bij militaire oefeningen. De bijdragen van de MIVD bestaan uit dreiginganalyses over de aandachtsgebieden die belangrijk zijn voor de krijgsmacht en zonodig uit fysieke ondersteuning.

Buitenlandse inlichtingendiensten

Evenals in voorgaande jaren is vastgesteld dat buitenlandse inlichtingendiensten een risico vormen voor Nederlandse defensiebelangen. Buitenlandse inlichtingendiensten verzamelen informatie over het potentieel en de inzet van de krijgsmacht. Het gaat hierbij om militaire en technologische informatie. Hierbij wordt gebruik gemaakt van heimelijke methodes. Behalve Defensie zijn ook het bedrijfsleven en de (defensie-)industrie doelwit voor het verkrijgen van hoogwaardige technologische kennis. In gebieden waar Nederlandse eenheden zijn ingezet in het kader van crisisbeheersingsoperaties richten de spionageactiviteiten zich vooral op militaire gegevens. In samenwerking met partnerdiensten brengt de MIVD de dreiging in kaart en worden zo nodig tegenmaatregelen genomen.

Dreigingen gericht tegen de krijgsmacht

In 2003 waren er geen concrete aanwijzingen voor aanslagen tegen militaire objecten in Nederland. Het aantal meldingen van verdachte situaties, die een aanwijzing voor een mogelijke dreiging kunnen vormen, is opnieuw afgenomen. De inzet van Nederlandse militairen in het kader van operaties op de Balkan, in Afghanistan en in Irak gaf aanleiding tot extra waakzaamheid. Extremistische en militante organisaties in die

landen zijn in staat om aanslagen voor te bereiden en uit te voeren tegen de daar aanwezige Nederlandse eenheden.

In Afghanistan was in 2003 sprake van een groot aantal waarschuwingen voor terroristische aanslagen tegen militairen van de International Stabilisation and Assistance Force (ISAF). In beperkte mate hebben deze aanslagen ook daadwerkelijk plaatsgevonden.

Er vonden vier aanslagen plaats waarbij Nederlandse militairen waren betrokken. Op 7 maart 2003 werd een aanslag gepleegd op een Nederlandse verkenningspatrouille die zich in de buurt van de plaats Chahar Asiab, ten zuiden van Kabul, bevond. Een lokale Afghaanse tolk kwam hierbij om het leven, terwijl een Nederlandse militair gewond raakte. Op 21 juli vond een aanslag plaats op een Nederlandse verkenningspatrouille van de Luchtmobiele compagnie, waarbij enkele gewonden vielen. Op 30 maart kwam bij een raketbeschieting een 122 mm-projectiel neer op het hoofdkwartier van ISAF. Hierbij ontstond schade aan twee voertuigen. Van persoonlijk letsel was geen sprake. Op 7 juni 2003 vond een aanslag plaats op een bus met Duitse militairen waarbij vier slachtoffers vielen te betreuren. In het konvooi waarvan de bus deel uitmaakte bevonden zich ook Nederlanders. De aanslag werd gepleegd met een passerend voertuig dat was voorzien van explosieven. Uit de manier waarop de aanslagen werden gepleegd, kan worden afgeleid dat er sprake was van gerichte aanslagen op ISAF.

Naast aanslagen vonden er in 2003 ook twee incidenten plaats op het vliegveld van Kabul waarbij sprake was van sabotage. Voor 2004 is geen verbetering in de veiligheidssituatie in Afghanistan te verwachten. De dreiging van gewelddadige acties tegen personen en instellingen van de Afghaanse regering en tegen buitenlandse militairen blijft aanwezig. Dit geldt ook voor internationale organisaties die in Afghanistan aanwezig zijn voor de wederopbouw van het land. Mede vanwege de stationering van Nederlandse Apache-helikopters in Kabul vanaf eind maart 2004 zal de MIVD ook in 2004 veel aandacht besteden aan het aspect veiligheid in Afghanistan.

In Irak is in 2003 een groot aantal aanslagen gepleegd. Daarnaast waren er dreigingwaarschuwingen voor terroristische aanslagen. Hoewel het publieke beeld kan worden vertekend door spectaculaire terroristische zelfmoordaanslagen, werd het overgrote deel van de aanslagen in Irak uitgevoerd in de vorm van relatief kleinschalige guerrillaoorlogvoering. Guerrillaoorlogvoering wordt gekenmerkt door hit and run-acties, hinderlagen, sluipschuttervuur, raketbeschietingen en autobomaanslagen. Aanvankelijk waren de aanslagen gericht tegen Amerikaanse en Britse militairen, en tegen sommige specifieke civiele groeperingen. Het aantal nationaliteiten waartegen de aanslagen in Irak is gericht lijkt sinds november 2003 te zijn uitgebreid. Zo vonden aanslagen plaats op Spanjaarden, Italianen, Japanners en Koreanen. Daarbij lijkt als doelwit steeds vaker voor niet goed verdedigde, of relatief gemakkelijk te bereiken locaties te worden gekozen.

Vanaf juli 2003 is een Nederlands bataljon in de provincie al-Muthanna ingezet als onderdeel van de Stabilisation Force in Iraq (SFIR). Een contra-inlichtingen en veiligheidsteam (CIV-team) van de MIVD is aan dit bataljon toegevoegd. Dit team onderzoekt of er belangstelling van buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten bestaat voor operationele informatie over de Nederlandse taakuitvoering. Ook wordt gelet op benaderingen van en het afluisteren van Nederlandse militairen. In 2003 hebben zich geen spionage-incidenten voorgedaan. Daarnaast voert het CIV-team onderzoeken uit naar veiligheidsincidenten waarbij Nederlandse militairen zijn betrokken. Gedurende 2003 hebben zich met betrekking tot de Nederlandse militairen in Irak geen ernstige

veiligheidsincidenten voorgedaan. Het CIV-team heeft gerichte veiligheidsadviezen aan het Nederlandse bataljon gegeven over de fysieke, personele, document- en ICT-beveiliging. Diverse malen zijn operationele beveiligingsadviezen gegeven.

Islamitisch radicalisme en de krijgsmacht

De MIVD besteedt aandacht aan islamistische personen en groepen. De MIVD richt zich daarbij vooral op groeperingen in crisisgebieden die een bedreiging kunnen vormen voor de veiligheid van de uitgezonden Nederlandse militairen. Het gaat daarbij vooral om dreigingen van buitenaf. Daarnaast wordt voortdurend aandacht besteed aan mogelijke bedreigingen die zich in en vanuit de krijgsmacht zélf kunnen voordoen.

De MIVD is alert op de eventuele aanwezigheid van islamistische invloeden in de krijgsmacht. Dit is noodzakelijk vanwege de potentiële ontvankelijkheid van Nederlandse moslimjongeren voor islamistische ideeën, en omdat Defensie personeel werft onder allochtone jongeren. Beïnvloeding vanuit islamistische groepen kan een negatieve invloed hebben op het gedrag van de betrokken militairen en op de betrouwbaarheid van de krijgsmacht als geheel. Dat doet zich vooral voor als er een militaire bijdrage moet worden geleverd aan de bestrijding van islamistisch terrorisme.

Het onderzoek naar islamisme richt zich op personen in dienst van Defensie, die een islamistisch gedachtegoed aanhangen en uitdragen. Daaronder wordt verstaan: een politiek streven om de inrichting van de samenleving in overeenstemming te brengen met de voorschriften van de eigen islamitische geloofsrichting. De aandacht van de MIVD richt zich specifiek op diegenen binnen de krijgsmacht, die deze doelen langs ondemocratische of gewelddadige weg nastreven. Bij dit onderzoek wordt samengewerkt met de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst. Er waren in 2003 geen concrete indicaties dat islamisme binnen de krijgsmacht een probleem vormt voor de veiligheid en paraatheid van de krijgsmacht.

Antimilitarisme

De MIVD onderzoekt antimilitaristische activiteiten die afbreuk kunnen doen aan het functioneren van de defensie-organisatie. In 2003 zijn 120 acties tegen defensieobjecten geregistreerd. In 2002 waren dat er 102. De antimilitaristische activiteiten bestonden vooral uit knip-, klad-, vernielings- en bezettingsacties. De vliegbasis Volkel en de wervingsactiviteiten van Defensie trokken het overgrote deel van de acties aan. Daarnaast waren de transporten van Amerikaans militair materieel over Nederlands grondgebied en de inzet van Nederlandse troepen in Irak doelwit van antimilitaristische acties in de vorm van blokkades, «burgerinspecties» en vernielingen. De verontrusting bij een deel van de Nederlandse bevolking over de militaire acties van de Verenigde Staten in hun strijd tegen het terrorisme leidde in 2003 tot demonstraties. De demonstraties werden georganiseerd door maatschappelijke en politieke organisaties, die zich hebben verenigd in het «Platform tegen de Nieuwe Oorlog». Antimilitaristen proberen, via dit platform, deelnemers aan demonstraties voor hun antimilitaristische acties te werven. Antimilitaristische organisaties hebben twee blokkadeacties uitgevoerd. In april tegen een trein met Amerikaans militair materieel bij Sevenum, in juli tegen een bus met Nederlandse mariniers bij Doorn. De acties werden uitgevoerd onder de naam Onkruid. Er is gekozen voor Onkruid, omdat de organisatie met deze naam in de jaren tachtig landelijke bekendheid verwierf met acties tegen het militarisme. Het draagvlak in de Nederlandse samen-

leving voor de klassieke antimilitaristische acties was het afgelopen jaar gering. Voor acties tegen de «nieuwe oorlog» was meer sympathie.

Rechts-extremisme

De MIVD verricht onderzoek naar rechts-extremistische groeperingen en personen. Voor de MIVD staat daarbij de vraag centraal of de veiligheid en paraatheid van de krijgsmacht in gevaar worden gebracht. In 2003 hebben zich in beperkte mate verschijningsvormen van rechts-extremisme binnen Defensie voorgedaan. Een deel had betrekking op het bekladden van defensieobjecten met runentekens, nazi-symbolen, discriminerende teksten en leuzen. Een ander deel had betrekking op personen die zich zouden hebben schuldig gemaakt aan (vermeend) rechts-extremistische uitlatingen en gedragingen. Hierbij wordt aangetekend dat niet alle gedragingen die onder de noemer rechts-extremisme worden gemeld, als rechts-extremisme in politieke of ideologische zin kunnen worden aangemerkt. Soms is er sprake van ongewenst gedrag, zoals misplaatste humor, ruwe opleidingsmethoden, machogedrag of ander wangedrag. Als door de MIVD onderkende ongewenste gedragingen mogelijkwerijs strafbare feiten opleveren, wordt de Koninklijke Marechaussee of het Openbaar Ministerie geïnformeerd. De betrokkenheid van (aspirant-)defensiepersoneel bij vermeend rechts-extremisme wordt in alle gevallen onderzocht door de MIVD. Als er voldoende feiten worden vastgesteld, adviseert de MIVD negatief over de aanstelling tot militair of wordt de Verklaring van Geen Bezwaar voor het vervullen van een vertrouwensfunctie ingetrokken.

Informatiebeveiliging

De kwetsbaarheid van de samenleving voor inbreuken op ICT-systemen neemt toe door de steeds verdergaande toepassing van ICT. Dit geldt ook voor de krijgsmacht. De verantwoordelijkheid voor het beleid op het gebied van informatiebeveiliging bij Defensie berust niet bij de MIVD, maar bij de Beveiligingsautoriteit van het ministerie. Wel doet de MIVD actief technisch onderzoek naar ICT-kwetsbaarheden bij Defensie. De MIVD beschikt over de capaciteit om (mogelijke) daders van inbreuken op informatiesystemen van Defensie op te sporen of in hun werk te hinderen door middel van «hacken». Het afgelopen jaar heeft de MIVD twaalf onderzoeken uitgevoerd op het gebied van defensiegerelateerde ICT-toepassingen. Waar nodig zijn de verantwoordelijke instanties geadviseerd om het veiligheidsniveau van de ICT-middelen te verbeteren. Geconstateerd is dat de schaalgrootte en complexiteit van de door de MIVD uit te voeren ICT-onderzoeken toeneemt. Deze trend zal zich in 2004 naar verwachting voortzetten.

De MIVD verricht onderzoek naar de aanwezigheid van afluisterapparatuur in werkruimtes waar vertrouwelijke gesprekken worden gevoerd. Dit betreft voornamelijk de vergader- en werkruimtes van defensiegerelateerde instanties. De toepassing van onder meer glasvezel- en lasertechnologie vergroot de mogelijkheid om spraak af te luisteren of datatransmissie te intercepteren. Toepassing van deze technieken maakt ook het opsporen van afluisterapparatuur steeds moeilijker. In 2003 werden onderzoeken uitgevoerd bij het ministerie van Defensie en alle krijgsmachtdelen. De onderzoeken vonden plaats in Nederland, Bosnië-Herzegovina en op de Nederlandse Antillen. Naar aanleiding van de onderzoeken is geadviseerd beveiligingsbevorderende maatregelen te treffen.

In 2003 is de samenwerking met partnerdiensten op het gebied van elektronische veiligheidsonderzoeken geïntensiveerd. Door de MIVD is een seminar georganiseerd, waaraan door zowel Nederlandse als

buitenlandse instanties werd deelgenomen. Het seminar had als oogmerk de ervaringen van de verschillende diensten te delen en de kennis te vergroten.

Industrieveiligheid

Industrieveiligheid omvat de beveiliging van personeel, materieel en gegevens (informatie) bij civiele bedrijven of instellingen die zijn belast met de uitvoering van gerubriceerde of risicogevoelige defensieopdrachten. Het werkterrein strekt zich uit over de gehele defensieorganisatie en over de bedrijven die voor Defensie gerubriceerde dan wel gevoelige opdrachten uitvoeren (ongeveer 560 bedrijven en 13 000 vertrouwensfunctionarissen). De activiteiten omvatten security audits en het namens de minister van Defensie, zonodig in overeenstemming met de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, vaststellen van vertrouwensfuncties.

De MIVD verstrekt ook adviezen aan de bedrijven over de naleving van opgelegde beveiligingseisen en oefent daar controle op uit. In 2003 werden 405 bedrijfsbezoeken afgelegd. Naar aanleiding van het vernieuwde beveiligingsvoorschrift Algemene Beveiligingseisen voor Defensieopdrachten (ABDO 2002) zijn vorig jaar extra inspanningen verricht op het gebied van inspecties en ICT-audits bij de belangrijkste bedrijven die orders van Defensie uitvoeren.

In 2003 is extra aandacht besteed aan contra-inlichtingenaspecten bij het bedrijfsleven. Er is geïnventariseerd in welke hoogwaardige (militaire) technologieën buitenlandse inlichtingendiensten geïnteresseerd kunnen zijn.

Samen met de AIVD is een projectgroep geformeerd die zich zal richten op contra-inlichtingenactiviteiten bij bedrijven die zijn gerelateerd aan het Joint Strike Fighter (JSF)-programma. In dit kader is in 2003 het management van deze bedrijven onder leiding van de MIVD voorgelicht over de risico's. Dit zal volgens plan in 2004 worden herhaald.

Luchtfotografie

Het maken van luchtfoto-opnamen boven Nederland is op grond van het Koninklijk Besluit Luchtfotografie niet toegestaan. De MIVD verleent per jaar echter aan ongeveer 600 bedrijven, overheidsinstellingen, lucht-sportverenigingen en personen voor korte of langere termijn ontheffing. De MIVD controleert daarbij of vitale militaire objecten op luchtopnamen zichtbaar zijn en geeft al dan niet toestemming voor het gebruik en de publicatie van de gemaakte opnamen.

Veiligheidsonderzoeken

Veiligheidsonderzoeken worden ingesteld naar (aspirant) defensiepersoneel dat een vertrouwensfunctie gaat vervullen. Hernieuwde veiligheidsonderzoeken worden ingesteld naar zittende vertrouwensfunctionarissen. In 2003 heeft de MIVD een doelmatigheidsslag doorgevoerd met betrekking tot de uitvoering van veiligheidsonderzoeken. Tevens werd het administratieve deel van het veiligheidsonderzoek (naslag in de registers) uitgebreid. Extra onderzoek werd onder meer verricht naar de categorie tolken, die veelal uit het buitenland afkomstig zijn. Het onderzoek naar personeel van de Koninklijke Marechaussee werd verdiept op het punt van integriteitaspecten. Verder werd het veiligheidsonderzoek naar uit te zenden personeel in het kader van crisis-beheersingsoperaties geïntensiveerd.

Alle militaire functies zijn aangewezen als vertrouwensfunctie. Circa 80% van de burgerfuncties bij Defensie is eveneens aangewezen als vertrouwensfunctie. De krijgsmachtdelen beoordelen de kwetsbaarheden van de militaire functies aan de hand van door de MIVD opgestelde aandachtspunten om het juiste veiligheidsniveau voor functies vast te stellen. Voor burgerfuncties dient eerst te worden vastgesteld of een functie een vertrouwensfunctie is. Vervolgens wordt het veiligheidsniveau van de functie vastgesteld.

In 2003 is het aantal veiligheidsonderzoeken met 18% afgenomen. De reden hiervoor was de verminderde werving als gevolg van de inkrimping van de krijgsmacht. In 2004 wordt een verhoogd aantal aanvragen voor hernieuwde onderzoeken verwacht. De Algemene Rekenkamer constateerde in 2003 een achterstand bij het aanvragen van hernieuwde onderzoeken.

Het aantal onderzoeken in het kader van toegangsverlening tot defensieobjecten en het verrichten van werkzaamheden aan gerubriceerde militaire installaties is toegenomen. Dit is het gevolg van geïntensiverde beveiligingsmaatregelen bij Defensie. Het aantal verstrekte security clearances, certificaten die aangeven dat een persoon bevoegd is kennis te nemen van gerubriceerde gegevens, bleef in 2003 op hetzelfde niveau als in 2002. Dit was ook het geval bij de zogeheten requests for visit, certificaten voor de aankondiging van bezoeken aan bijvoorbeeld NAVO-landen of aan industrieën.

Overzicht veiligheidsonderzoeken in aantallen

Jaar	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Aantal	20 364	22 324	23 244	25 045	30 039	24 657

Overzicht aanvragen requests for visit (rfv) & clearances

	2001	2002	2003
Aantal aanvragen rfv & clearances	7 497	8 952	7 845
Aantal nageslagen functionarissen	14 026	19 782	13 813

Het sluitstuk van het veiligheidsonderzoek is het afgeven van de Verklaring van Geen Bezwaar (VGB). Hiermee wordt aangegeven dat een persoon gerechtigd is een vertrouwensfunctie te bekleden. De VGB wordt aangemerkt als een besluit in de zin van de Algemene Wet Bestuursrecht. Dit betekent dat de rechtsmiddelen van bezwaar of beroep kunnen worden ingesteld als een VGB wordt geweigerd (sollicitant) of ingetrokken (zittend personeel). In 2003 waren de weigeringen een VGB af te geven doorgaans gebaseerd op justitiële antecedenten. Hieronder is een overzicht opgenomen van het weigeren /intrekken van Verklaringen van Geen Bezwaar.

Overzicht weigering afgifte VGB/intrekkingen VGB

	2000	2001	2002	2003
Voornemen weigering afgifte/intrekking	134	167	213	88
Definitieve weigering/intrekking	73	136	143	61

In 2003 hebben zeven belanghebbenden bezwaar ingesteld tegen het weigeren van de VGB.

Alle belanghebbenden zijn gehoord door de bezwaarschriftencommissie, het Adviesorgaan Bestuursrechtelijke Geschillen. In alle zaken oordeelde de commissie dat de VGB terecht was geweigerd.

V BEDRIJFSVOERING

De hoofdafdeling Bedrijfsvoering is voorwaardenscheppend voor het productieproces binnen de MIVD. De hoofdafdeling is verantwoordelijk voor ondersteunende en faciliterende taken. Deze taken bestaan ondermeer uit het personeelsmanagement, de ICT-ondersteuning en het financieel- en materieelbeheer. In 2003 is een verbeterplan voor de bedrijfsvoering binnen de MIVD opgesteld. Door een jaarlijks te doorlopen verbetercyclus zal de kwaliteit van de bedrijfsvoering op een hoger niveau worden gebracht.

Personeel en Organisatie

De formatie van de MIVD telde in 2003 770 functies (377 militairen en 393 burgers). In 2003 heeft bij de MIVD een aantal wijzigingen op de formatie plaatsgevonden. Voor intensivering van de satellietwaarneming is de formatie uitgebreid met vier functies. De functies zijn belegd bij de afdeling Analyse en Rapportage. Ter versterking van de capaciteit voor veiligheidsonderzoeken zijn twee functies aan de formatie toegevoegd. Deze functies zijn belegd bij de afdeling Contra-inlichtingen en Veiligheid. Als gevolg van een reorganisatie bij de Koninklijke landmacht is het personeelsbeheer van de landmachtmilitairen die bij de MIVD werken door de dienst overgenomen. Dit is gepaard gegaan met de overdracht aan de MIVD van één formatieplaats.

De oprichting van de Nationale Signals Intelligence Organisatie (NSO) heeft een wijziging in de formatie van de MIVD tot gevolg. De NSO zal in de loop van 2005 vooral worden geformeerd uit de afdeling Verbinding-sinlichtingen van de MIVD.

Een studie die in 2003 in gang is gezet om de doelmatigheid en doeltreffendheid van de MIVD verder te vergroten, zal uitmonden in een voorstel tot een kleinschalige reorganisatie. Begin 2004 moeten de contouren hiervan duidelijk zijn.

Kwalitatief hoogwaardige inlichtingen- en veiligheidsproducten vereisen een voortdurende investering in de kwaliteit van het personeel. Als speerpunt voor het personeelsbeleid van de MIVD is in 2003 begonnen met de ontwikkeling van competentie-management. Met competentie-management wordt beoogd om per functiecategorie een beschrijving te geven van de gewenste functie- en persoonlijkheidseisen.

Op grond van deze gegevens zullen opleidingsprogramma's worden ontwikkeld. Er is reeds een aanvang gemaakt met de opzet van een opleidingsplan. Het versterken van de kwaliteit van de afdeling Personeel en Organisatie is een belangrijke voorwaarde voor de realisatie van genoemde werkzaamheden. Hiermee is inmiddels een begin gemaakt. Het voornemen is een bureau Opleidingszaken aan de afdeling toe te voegen. Jaarlijks worden gemiddeld 30 medewerkers van de MIVD uitgezonden ten behoeve van crisisbeheersingsoperaties. De personeelszorg voor uitzending van MIVD-medewerkers is in 2003 geëvalueerd. In 2004 wordt het bureau Coördinatie Uitzendingen geformeerd, dat als taak heeft alle activiteiten rond de uitzending van MIVD-medewerkers beter op elkaar af te stemmen.

Plannen en Control

De begroting van de MIVD maakt onderdeel uit van de begroting van het ministerie van Defensie. De opstelling, uitvoering en verantwoording van de begroting maken derhalve deel uit van het financiële proces binnen het ministerie van Defensie. Naast een openbare begroting is er sprake van

een geheime begroting, die de operationele uitgaven van de MIVD omvat. Aan geheime uitgaven is in 2003 twee miljoen euro besteed.

In 2003 zijn realisatiecijfers van de begroting van de MIVD als volgt:

Personele uitgaven	€ M 38,7
Materiële uitgaven	€ M 11,5
Investerings	€ M 2,2
Totaal	€ M 52,4

De kosten van materiële exploitatie hebben in hoofdzaak betrekking op de uitgaven voor huisvesting, vervangingsaankopen van bestaande systemen en exploitatie van informatiesystemen. Voor 2003 was het speerpunt in het investeringsbudget de verbetering van de ICT-netwerken en de vervanging van ICT-middelen. Als gevolg van de inzet tijdens crisisbeheersingsoperaties moet een deel van de ICT-middelen versneld worden afgeschreven.

Gedurende 2003 zijn de verbeteringen van het administratieve proces binnen de MIVD voortgezet. Speerpunten zijn geweest de interne aanvraag- en verwervingsprocedures en de interne verslaggeving. Door het ontwikkelen en toekennen van kengetallen aan bedrijfsprocessen worden deze meetbaar gemaakt en is voortgang geboekt in de beheersing van de diverse financieel-administratieve processen. Hiertoe is een aantal informatiesystemen ontwikkeld dat de financiële planvorming en projectvoortgang ondersteunt.

In 2004 zal de afdeling Plannen en Financieel Beheer op het gebied van plannen en begroten en projectcontrol worden versterkt.

Informatiemanagement en automatisering

Het informatiemanagement heeft zich in 2003 gericht op operationele informatievoorziening, crisisbeheersingsoperaties, het verbeteren van de informatieplanning en documentaire informatievoorziening. Uitzendingen naar crisisgebieden zijn intensief met ICT-middelen ondersteund en de planning van de informatievoorziening voor deze uitzendingen is sterk verbeterd. Voor de Nederlandse contingenten in Afghanistan en Irak zijn beveiligde inlichtingennetwerken ontworpen en gerealiseerd. De behoefte aan een inlichtingencomponent in het informatiesysteem dat de Chef Defensiestaf moet ondersteunen bij de uitvoering van crisisbeheersingsoperaties, is verder uitgewerkt.

De invoering van de Wiv 2002 heeft gevolgen gehad voor de informatievoorziening en de bedrijfsprocessen van de MIVD. Vooral het gebruik van de bijzondere bevoegdheden was hierop van invloed. In 2002 zijn de bestaande systemen aangepast aan de wettelijke vereisten en is een aantal nieuwe informatiesystemen gerealiseerd. In 2003 heeft een evaluatie van deze systemen plaatsgevonden. Deze evaluatie heeft tot aanpassingen van de informatiesystemen geleid.

In 2003 is de vervanging van het postregistratiesysteem van de MIVD voltooid. Er is gestart met de digitalisering van het dynamisch archief van de MIVD. De eisen voor een beeldregistratiesysteem zijn uitgewerkt en het systeem zal in 2004 worden ingevoerd.

In het kader van het «Actieplan Terrorismebestrijding en Veiligheid» heeft de Algemene Rekenkamer vorig jaar onder andere bij de MIVD onderzocht of er doelmatig werd gewerkt.

De Rekenkamer bleek tevreden over de werkwijze van de MIVD. Men concludeerde dat de MIVD haar bedrijfsprocessen duidelijk heeft

beschreven en dat de organisatie van de processen een «uitermate verzorgde indruk» maakt. De Rekenkamer was van mening dat er geen nader onderzoek nodig was.

Archieven MIVD

Naar aanleiding van aanbevelingen van de Rijksarchiefinspectie is in december 2002 een begin gemaakt met het overdragen van het semi-statische archief van de MIVD aan het Centraal Archiefdepot Defensie. De overdracht is begin 2003 voltooid. Hiermee zijn de opslag en het beheer van deze archieven op goede wijze geregeld.

De Centrale Archief Selectiedienst heeft de archieven van de MIVD over de periode 1996–2000 bewerkt, dat wil zeggen: inhoudelijk beschreven. Het Nederlands Nieuw-Guinea Archief van de voormalige Marine Inlichtingendienst (MARID) is op 9 april 2003 overgedragen aan het recent opgerichte Nationaal Archief. Hiermee is het Nederlands Nieuw-Guinea Archief grotendeels openbaar geworden.

De bewerking van de verfilmde archiefbescheiden van de Sectie Veiligheid van de inmiddels opgeheven afdeling Militaire Inlichtingendienst van de Koninklijke Landmacht gaat gestaag voort. Naar verwachting zal de bewerking in 2004 worden voltooid.

Een zogenoemd Basis Selectie Document (BSD) regelt welke archiefbescheiden van de MIVD moeten worden bewaard en welke archiefbescheiden mogen worden vernietigd. Het BSD zal in 2004 worden besproken in het driehoeksoverleg, dat bestaat uit vertegenwoordigers van het Nationaal Archief en de MIVD. Na afronding van het overleg wordt het BSD voor advies aangeboden aan de Raad voor Cultuur. Als deze procedure is voltooid, zal het BSD voor goedkeuring aan de Tweede Kamer worden aangeboden.

Interne Veiligheid

Als gevolg van de maatschappelijke ontwikkelingen is binnen de MIVD een intensivering doorgevoerd van de interne beveiliging. In 2003 heeft het veiligheidsbewustzijn een hogere prioriteit gekregen. Voor 2004 is het voornemen de interne veiligheidsfunctie te versterken.

In 2003 is het MIVD-calamiteitenplan geëvalueerd. Het plan wordt in 2004 op grond van de evaluatie aangepast. Voor de bedrijfshulpverleningsorganisatie zijn in dit kader nieuwe communicatiemiddelen aangeschaft.

Medezeggenschap

Bij de MIVD voert de directeur als hoofd van de diensteenheid overleg met de medezeggenschapscommissie (MC). De commissie bestaat uit zowel burgerambtenaren als militairen en vormt een afspiegeling van de organisatie. Het overleg in 2003 stond vooral in het teken van de ontwikkeling van de Nationale Signals Intelligence Organisatie, en van het interne onderzoek dat tot verhoging van de effectiviteit en efficiency van de MIVD moet leiden en de mogelijke consequenties daarvan voor de formatie van de MIVD. De MC heeft geparticipeerd in de diverse deelprojecten met betrekking tot het interne onderzoek. Daarnaast is overleg gevoerd over een scala aan onderwerpen ten aanzien van de werkwijze van de dienst, personeelsaangelegenheden en arbeidsomstandigheden, zoals de Risico-inventarisatie en -evaluatie, huisvesting en het rookbeleid. Zowel de formele als informele contacten tussen de MC en de dienstleiding zijn door beide partijen als constructief ervaren.

Verzoeken om inzage en klachtbehandeling

De MIVD heeft in 2003 vierenzestig verzoeken tot inzage in dossiers ontvangen. Een deel hiervan is nog in behandeling. De meeste verzoeken waren afkomstig van de Vereniging Voorkom Vernietiging. Het gaat hierbij om verzoeken tot inzage van zowel personen als organisaties. Verzoeken tot inzage worden behandeld op grond van de inzageregeling die in de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 is opgenomen. Bij de afhandeling van verzoeken tot inzage worden geen documenten of passages uit documenten verstrekt die zicht geven op de bronnen, de werkwijze en het actuele kennisniveau van de MIVD. Door het openbaar maken van dergelijke informatie zou het functioneren van de dienst en daarmee de veiligheid van de Staat kunnen worden geschaad.

In 2003 zijn geen bezwaarschriften tegen de MIVD ingediend. Wel zijn zes bezwaarschriften afgehandeld die in 2002 waren ingediend. Eén betrokkene heeft tegen de daarbij genomen beslissing pro forma beroep ingesteld. Dit pro forma beroep heeft betrokkene inmiddels ingetrokken.

In 2003 is er één klacht tegen de MIVD ingediend. Het betrof een klacht over de afbeelding van een poster van de Paasmars 2002 voor ontwapening en vrede bij een stuk tekst over rechts-extremisme in het jaarverslag van de MIVD over 2002. Er bleek sprake te zijn van een vergissing in de opmaak. Aan betrokkene zijn daarvoor verontschuldigingen aangeboden.

Voorts is een klacht die in 2002 bij de Nationale Ombudsman is ingediend, tegen vermeend onrechtmatig handelen van de MIVD, in 2003 afgehandeld. Het betrof een klacht die in 2002 bij de MIVD was afgehandeld en ongegrond was verklaard. De Nationale Ombudsman concludeerde dat de gedragingen van de MIVD met betrekking tot de inhoudelijke onderdelen van de klacht behoorlijk waren en achtte de klacht op deze onderdelen dan ook ongegrond. De behandelingsduur van de klacht achtte de Nationale Ombudsman echter niet behoorlijk, omdat de wettelijke termijn met vijftien weken was overschreden. Op dit onderdeel achtte de Nationale Ombudsman de klacht gegrond.

VI STURING EN CONTROLE

De minister van Defensie is verantwoordelijk voor de activiteiten van de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst. Jaarlijks stelt de minister de Inlichtingen- en Veiligheidsbehoefte Defensie vast. De directeur van de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst informeert de minister over de wijze waarop de MIVD zijn taken uitvoert.

Minister-president

De Minister-President is de coördinerend minister op het gebied van inlichtingen en veiligheid. Jaarlijks wijst de Minister-President in overeenstemming met de ministers van Defensie en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties onderwerpen van onderzoek aan. Deze onderwerpen vloeien voor de MIVD voort uit de inlichtingentaak die is vastgelegd in artikel 7, tweede lid onder e van de Wiv 2002. De opdracht tot het uitvoeren van dit onderzoek wordt omschreven in een openbaar aanwijzingsbesluit. Het besluit wordt gepubliceerd in de Staatscourant. De gedetailleerde invulling van de taakopdracht staat in een geheime bijlage bij het besluit. De minister van Defensie brengt de Minister-President regelmatig verslag uit over de voortgang van de door de MIVD uitgevoerde opdracht. Ook wordt inhoudelijk over de opdracht aan de Minister-President gerapporteerd in een samenwerkingsverband waarvan de MIVD, AIVD, het ministerie van Buitenlandse Zaken en de coördinator voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten deel uitmaken.

Raad voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten

Op ministerieel niveau wordt in de Raad voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (RIV) overlegd over de activiteiten van de MIVD en de AIVD. De RIV wordt door de diensten ingelicht over bedreigingen van de nationale veiligheid. De directeur van de MIVD heeft de RIV in 2003 geïnformeerd over de dreigings situaties van crisisbeheersingsoperaties waarbij de Nederlandse krijgsmacht is betrokken of betrokken zou kunnen worden. In 2003 betrof dit de crisisbeheersingsoperaties in Irak, op de Balkan, in Afghanistan en in Liberia. Terrorismebestrijding is ook een vast aandachtspunt van de raad.

In 2003 is de RIV frequent bijeen geweest om het militair ingrijpen in Irak te bespreken. Tijdens deze besprekingen hebben de minister van Defensie en de directeur MIVD de RIV geïnformeerd over het actuele dreigingsbeeld en de veiligheidsrisico's voor de Nederlandse militaire presentie in met name de provincie al Muthanna in Irak.

De RIV wordt voorgezeten door de Minister-President. Tevens hebben in de raad zitting: de ministers van Defensie, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Buitenlandse Zaken en Justitie. Andere ministers kunnen op uitnodiging aanwezig zijn bij het overleg. Verder maken de voorzitter en de leden van het Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland deel uit van de RIV, alsook de secretarissen-generaal van de betrokken ministeries.

Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland

Het Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland (CVIN) is het ambtelijk voorportaal van de RIV. Het comité wordt voorgezeten door de coördinator voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Leden zijn de directeur MIVD, het hoofd AIVD, en vertegenwoordigers van de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Buitenlandse Zaken

en Justitie. Andere ministeries kunnen, als hun belangen in het geding zijn, voor het overleg worden uitgenodigd.

Het CVIN komt maandelijks bijeen. Onderwerpen die het afgelopen jaar werden besproken waren crisisbeheersingsoperaties en de veiligheidsrisico's daarvan, terrorismebestrijding en de oprichting van de Nationale Signals Intelligence Organisatie. De coördinatie van hooggerubriceerde operationele aangelegenheden wordt doorgaans besproken tussen de coördinator en de hoofden van de AIVD en MIVD.

Tweede Kamer Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten

De parlementaire controle op de activiteiten van de MIVD wordt uitgeoefend door de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Als het gerubriceerde informatie betreft, is de Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten het parlementaire orgaan waarmee vertrouwelijk wordt gesproken. Deze commissie is in 2004 van samenstelling gewijzigd. Voorheen bestond de commissie uit de fractievoorzitters van de vier grootste politieke partijen. Thans bestaat zij uit alle fractievoorzitters. De Socialistische Partij heeft te kennen gegeven geen zitting te willen nemen in de commissie. De commissie vergadert doorgaans enkele keren per jaar met de minister van Defensie, waarbij ook de directeur van de MIVD aanwezig is. De commissie brengt over haar werkzaamheden verslag uit aan de Tweede Kamer. Dit schriftelijke verslag is gedeeltelijk openbaar.

Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten

Voor het toezicht op de rechtmatigheid van handelen van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten voorziet de Wiv 2002 in de instelling van een onafhankelijke Commissie van Toezicht. Deze commissie werd op 1 juli 2003 geïnstalleerd en is belast met het toezicht (achteraf) op de rechtmatigheid van het handelen van de diensten bij de uitvoering van de Wiv 2002 en de Wet veiligheidsonderzoeken (Wvo). De commissie kan gevraagd en ongevraagd de betrokken ministers inlichten en adviseren over haar bevindingen. Klachten over gedragingen van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten worden door de Nationale Ombudsman behandeld. Wel zal de Commissie van Toezicht optreden als onafhankelijk extern adviseur van de betrokken ministers bij de behandeling en beoordeling van tegen de inlichtingen- en veiligheidsdiensten ingediende klachten. De Commissie van Toezicht beschikt voor haar taakuitvoering over een aantal bevoegdheden. Er bestaat een inlichtingen- en een medewerkingplicht voor de betrokken ministers, de hoofden van de diensten, de coördinator inlichtingen- en veiligheidsdiensten en iedereen die bij de uitvoering van de Wiv 2002 en de Wvo betrokken is. De commissie kan getuigen oproepen en werkzaamheden aan deskundigen opdragen. Voor zover het voor de vervulling van haar taak nodig is, is de Commissie van Toezicht bevoegd alle plaatsen te betreden (met uitzondering van woningen waarvan de bewoner geen toestemming geeft).

De Commissie van Toezicht heeft in 2003 twee werkbezoeken aan de MIVD gebracht. Het eerste bezoek was een kennismakingsbezoek waarbij de commissie inzicht werd verschaft in de taken en werkwijze van de MIVD. Het tweede bezoek stond in het teken van afstemming van procedures en de bespreking van de gevolgen van het onderzoeksplan van de commissie voor de MIVD.

In januari 2004 is de commissie gestart met een onderzoek bij de MIVD. Regelmatig wordt de commissie mondeling en schriftelijk geïnformeerd door de MIVD.

Vaste commissies voor Defensie en Buitenlandse Zaken van de Tweede Kamer

De Vaste commissies voor Defensie en Buitenlandse Zaken van de Tweede Kamer werden tijdens het besluitvormingsproces over de deelname aan en de verlenging van de crisisbeheersingsoperatie in Irak, vertrouwelijk geïnformeerd. De minister, terzijde gestaan door de Chef Defensiestaf en de directeur MIVD, heeft de commissies geïnformeerd over inhoudelijke aspecten van het Toetsingskader en de veiligheidsrisico's die aan de crisisbeheersingsoperatie in Irak zijn verbonden.

Jaarverslag

Jaarlijks stuurt de minister van Defensie het openbare jaarverslag van de MIVD vóór 1 mei aan het parlement en de Commissie van Toezicht. Het jaarverslag beoogt verantwoording af te leggen over de activiteiten en werkzaamheden van het afgelopen jaar en een vooruitblik te geven op onderwerpen waarop de MIVD zich het komende jaar zal richten.

De MIVD stelt al enkele jaren een gerubriceerd jaarverslag op. Dit verslag wordt aangeboden aan de Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten van de Tweede Kamer. Dit gerubriceerde jaarverslag wordt besproken in mondeling overleg tussen de commissie en de minister van Defensie. Het gerubriceerde jaarverslag wordt ook aan de Commissie van Toezicht aangeboden.

Colofon

Uitgave: Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
Postbus 20701, 2500 ES Den Haag

Vormgeving en Druk
OBT bv, Den Haag

Fotografie
MIVD, CAVDKM, Directie Voorlichting (Hennie Keeris, Peter Wiezoreck,
Ellen Kurvers en Fabienne Bruys)